

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta Filosofická

Diplomová práce

**Francouzská postkoloniální politika v
severozápadní Africe**

Václav Kopecký

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Centrum blízkovýchodních studií
Studijní program Mezinárodní teritoriální studia
Studijní obor Blízkovýchodní studia

Diplomová práce

**Francouzská postkoloniální politika v
severozápadní Africe**

Václav Kopecký

Vedoucí práce:

PhDr. Jan ZÁHOŘÍK, Ph.D.
Centrum afrických studií
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval sám. Všechny informační zdroje použité k vypracování této práce jsou uvedené v soupisu literatury a zdrojů na konci práce.

V Plzni 20. dubna 2013

Václav Kopecký

Obsah

Úvod.....	2
Kapitola 1.....	6
1.1 Teorie a pojmy.....	6
1.1.1 Geografické vymezení.....	6
1.1.2 Kolonialismus.....	7
1.1.3 Dekolonizace.....	7
1.1.4 Neokolonialismus.....	7
1.1.5 Postkolonialismus.....	8
Kapitola 2.....	10
2.1 Tunisko a Francie.....	10
2.1.1 Francouzská okupace.....	11
2.1.2 cesta k nezávislosti.....	13
2.2 Alžírsko a Francie.....	15
2.2.1 Francouzská okupace.....	16
2.2.2 Formování opozice.....	18
2.2.3 Válka.....	23
2.3 Maroko a Francie.....	30
2.3.1 Soupeření mocností o Maroko.....	31
2.3.2 Řífská republika.....	32
2.3.3 Boj za nezávislost.....	34
2.4 Mauritánie a Francie.....	35
Kapitola 3.....	39
3.1 Obecné rysy francouzského koloniálního systému.....	39
3.2 Formování francouzské politiky vůči bývalým koloniím.....	40
3.3 Francouzská postkoloniální politika během Studené války.....	44
3.4 Francouzská postkoloniální politika po konci Studené války.....	46
Kapitola 4.....	48
4.1 Zahraniční politika Tuniska.....	48
4.2 Zahraniční politika Alžírsko.....	49
4.3 Zahraniční politika Maroka.....	50
4.4 Zahraniční politika Mauritánie.....	51
Kapitola 5.....	53
5.1 Migrace a imigrace.....	53
5.2 Bezpečnostní hrozby v severozápadní Africe.....	54
5.2.1 Klasický terorismus.....	55
5.2.2 Mezinárodní terorismus.....	56
Závěr.....	58
Přílohy.....	63
Zdroje.....	72
Résumé.....	75

Úvod

Kolonialismus, nekolonialismus a Afrika. Tyto tři slova jako by se navzájem přitahovaly. Nejspíše je to v souvislosti s kolonizací Afriky Evropany a jakéhosi podvědomí, že Afrika je nenávratně uvězněná v evropském dědictví kolonialismu, které neskončilo formální nezávislostí afrických zemí, ale je dodnes trvalé díky nekoloniálním politikám západních zemí. V této práci se nehodlám zabývat samotným kolonialismem, jeho vznikem a vývoje, ale právě nekoloniální politikou Francie vůči svým bývalým koloniím. Jaká vlastně tato politika byla a přetrvává dodnes? To se snažím v této práci osvětlit a k tomu porovnat její dopady v zemích severozápadní Afriky.

Severozápadní Afrika je celkem obecný pojem stejně tak jako francouzská nekoloniální politika vůči těmto zemím. V této práci se budu věnovat čtyřem zemím v severní Africe, konkrétně se jedná o Tunisko, Alžírsko, Maroko a Mauretánii. Já jsem pro účely této práce zvolil název severozápadní Afrika, protože se mi zdál nejlepší. Severozápadní Afriku by šlo také označit jako Maghrib, ovšem není přesně jasné, které země do této oblasti zahrnout. Lze za Maghrib považovat pouze Maroko, Alžírsko a Tunisko, nebo tento pojem zahrnuje i Libyi? A jak se postavit k Mauretánii? Někteří autoři pod pojmem Maghrib zahrnují všechny výše jmenované země¹, jiní vypouštějí Mauretánii jako zemi už Africkou, nespádající k Maghribu a arabskému světu. Já jsem se rozhodl pro celkem neutrální severozápadní Afriku, protože kromě Maroka, Alžírka a Tuniska se věnují i Mauretánii, ale vynechávám Libyi. Tudiž by bylo označení Maghrib nepřesné. Všechny čtyři země, jenž jsou cílem mého zájmu se mohou jevit jako navzájem si velmi podobné. Na první pohled tomu tak může být, ale při bližším zkoumání tato podobnost přinejmenším přestává být tak zřejmá.

Všechny země by se daly označit jako muslimské a alespoň částečně arabské. Další, a pro tuto práci stěžejní podobností je část historie, již mají společnou, totiž francouzskou kolonizaci. Právě francouzské angažmá v této oblasti a jeho vliv na společnost, politiku a následný vývoj v těchto zemích mě dovedl k tomu, abych všechny čtyři zmíněné země imaginárně spojil do jedné oblasti a pokusil se analyzovat jak se lišila či nelišila francouzská politika vůči zmíněným zemím. Proč jsem zvolil právě tyto země? Jednoduše proto, že jsou to bývalé francouzské kolonie a především proto, že kolonialismus se v těchto zemích projevil odlišně. Zatímco Tunisko bylo protektorátem, Maroko bylo rozděleno mezi Španělsko a Francii, Mauretánie pro změnu byla součástí Francouzské

1 GOMBÁR, Eduard: *Kmeny a klany v arabském Maghribu*. Praha : Karolinum, 2007. 229 s.

západní Afriky řízené ze senegalského Dakaru a naproti Alžírsko bylo se svými třemi departmety v Oranu, Alžíru a Constantine plnohodnotnou součástí Francie. Tyto skutečnosti činí ze čtyř na první pohled podobných zemí zajímavé objekty pro srovnání koloniální a nekoloniální politiky, kterou vůči nim prováděla Francie.

Má práce je členěna do pěti kapitol. V první kapitole se věnuji spíše teoretickým a základním pojmům sloužících k zorientování se v používané terminologii a oblasti. Definuji zde jak pojmy jako kolonialismus, dekolonizace, nekolonialismus a postkolonialismus. Mimo této čistě teoretické otázky si vymezím geografickou oblast které se věnuji.

Druhá kapitola je věnována historickým přehledem jednotlivých zemí zájmové oblasti. Jelikož se hodlám věnovat francouzské politice v těchto zemích, tak jsem se zaměřil v této části pouze na období přímého francouzského zapojení do dění v oblasti, tzn. od období řádově několika let před kolonizací těchto zemí, jejími důvody a budu pokračovat přes francouzské angažmá v oblasti a tento historický exkurz zakončím odchodem kolonizátorů a vyhlášením nezávislosti uvedených zemí. Záměrem této práce není podrobný popis jednotlivých po sobě jdoucích událostí, tudíž je tato část zkrácená na rozumnou míru. Jejím hlavním smyslem je, aby si čtenář dokázal udělat představu jakou politiku Francie v dotyčných zemích uplatňovala a jakými zásadními událostmi si tyto země prošly před získáním nezávislosti. Ve třetí části práce se věnují francouzské zahraniční politice v těchto zemích od získání jejich nezávislosti do konce Studené války v roce 1991.² Čtvrtá část pojednává o období navazující na předchozí kapitolu, tedy od roku 1991 do roku 2001. Záměrně jsem se rozhodl nesnažit se zachytit nejnovější události a politické působení Francie v regionu. V poslední, páté části jsem se zaměřil na dva, podle mě klíčové současné problémy regionu a pokusil jsem se na nich ukázat jakým způsobem se Francie angažuje v jejich řešení. Tato část má přesah i přes rok 2001 a to zejména proto, že jsem se snažil poukázat na možný další vývoj do budoucna v těchto oblastech.

Hlavním cílem práce je zjistit jakým způsobem se francouzská politika vůči svým bývalým koloniím vyvíjela. Budu se snažit porovnat přístup Francie k zemím severozápadní Afriky za studené války a po jejím konci až do roku 2001. Má hypotéza je postavena na domněnce, že francouzská zahraniční politika se po konci Studené války zásadně změnila a její role v bývalých koloniích postupně ustupuje do pozadí.

V této práci vycházím z velkého množství pramenů, jak českých tak zahraničních. Zatímco na první kapitoly jsem využíval zejména české a do češtiny přeložené zdroje, tak

² Datum roku 1991 bylo zvoleno záměrně jako symbolický konec Studené války daný rozpuštěním Varšavské smlouvy v Praze 1. července 1991.

základem zbývajících kapitol byly prameny čistě cizojazyčné, zejména francouzské a anglické. Z v češtině dostupných prací bych jmenoval *Dějiny islámského světa ve 20. století*³ Reinharda Schultzeho, dále monografie *Moderní dějiny islámských zemí*⁴ a *Kmeny a klany v arabském Maghribu*⁵, obě z pera Eduarda Gombára.

Rozsahem a způsobem jakým jsem práci uchopil není možné říci, že vycházím z nějakých stěžejních zdrojů, které se prolínají celým textem. Najdou se však některé práce, které se k tomu alespoň trochu přibližují. Jsou to například publikace jako *Le Maghreb dans les relations internationales*.⁶ jejíž editorem a je Khadija Mohsen-Finan, nebo publikace Yvese Gounina *La France en Afrique*.⁷ zabývající se vývojem francouzské politiky v Africe během 20. století.

Už od počátku sbírání literatury se začínal rýsovat jeden problém, který se posléze naplno projevil. Je jím zoufalý nedostatek použitelné literatury zaměřené na Mauretánii. Tato země je, na rozdíl od zbytku oblasti severozápadní Afriky, ze strany autorů poměrně přehlížena. Podařilo se mi nakonec zajistit si dostatečné množství relevantní literatury, ale i tak je jí výrazně méně, než zdrojů zabývajících se zbylými zeměmi. V této práci jsem se neobešel bez elektronických zdrojů, jedná se zejména o články, ale také o elektronická vydání některých monografií.

Jazyková poznámka

V rámci zachování autenticity, jsem přímé citace z cizojazyčných zdrojů ponechal v jejich původním znění.

Jelikož neexistuje ustálená forma české transkripce berberských jmen a některých severoafrických zeměpisných názvů, budu se držet jejich francouzských variant z dob kolonialismu (npř Oran-Wahrán, Philippeville-Skikda, Boumediène-Abû Midján, atd.), tyto názvy a přepisy jmen jsou ještě dnes běžně používané a dohledatelné. U přepisů arabských jmen budu se držet standartu použitého v publikacích českých arabistů Eduarda Gombára, Miloše Mendela a Luboše Kropáčka; ´ - „*hamza*“ (ráz) na počátku jmen je vynechávána; ° - „*ajna*“, arabská hrdelnice připomínající *hamzu*; gh -třená znělá hláska,

3 SHULZE, Reinhard. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. Brno : Atlantis, 2007. 448 s.

4 GOMBÁR, Eduard: *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, Karolinum 1999, 427 s.

5 GOMBÁR, Eduard: *Kmeny a klany v arabském Maghribu*. Praha, Karolinum, 229 s.

6 MOHSEN-FINAN, Khadija: *Le Maghreb dans les relations internationales*. Paris, CRNS, 2011, 336 s.

7 GOUNIN, Yves: *La France en Afrique*. Bruxelles, De Boeck, 2009, 192 s.

připomínající ráčkované „r“; q – zadní „k“; h – zahrnuje přepis dvou fonémů, neznělé hrdelnice „h“ a normálního „h“; dh – znělé anglické „th“ (např. *this*); th – neznělé anglické th (např. *three*); s,d,t,z – kromě obvyklých hlásek jsou jimi přepisovány také jejich emfatické protějšky; w – oboustranná úžinová polosamohláska (jako anglické *well*). U složených jmen začínajících na *ʿAbd* („sluha“ Boží) používán oddělené formy (*ʿAbd al-Qádir*) s výjimkou, kde je součástí jména *Alláh* (*ʿAbdalláh*).

Kapitola 1

1.1 Teorie a pojmy

Než přistoupím k samotné práci považuji za vhodné představit teoretický základ na kterém svou práci stavím. Jedná se zejména definici základních pojmů, jak politických, tak geografických.

1.1.1 Geografické vymezení

Jak už jsem uvedl, tak oblast, které se věnuji v této práci je severozápadní Afrika. Tento pojem je celkem nicneříkající a je třeba ho blíže vymežit. Pojem severozápadní Afrika nelze zaměňovat s pojmem Maghreb či Maghrib⁸. Obecně je velice sporné, které země lze za součást Maghribu považovat. Zcela jasně zde patří Libye, Tunisko, Alžírsko a Maroko. Ale lze za Maghrib považovat i Mauretánii? Jak už jsem předeslal tak např. E. Gombár Mauritánii do Maghribu zahrnuje ve své knize *Kmeny a klany v arabském Maghribu*, ale ve své další monografii *Moderní dějiny islámských zemí* se o Mauretánii nedočteme. Tento problém se vyskytuje i u dalších autorů. Reinhard Schultze ve svých *Dějínách islámského světa ve 20. století* sice Mauretánii zmiňuje, ale zcela okrajově. Tento paradox stojí na tom, zda je možné tuto zemi vnímat jako arabskou, a tudíž náležející k severní Africe a Maghribu, a nebo už je Mauritánie součástí černé Afriky?

Dle mého názoru je Mauritánie zemí, která má blíže k Maghribu a arabským zemím. To z zcela jednoduchého důvodu. Společná historie, islám a do značné míry podobná kultura, zejména severních částí Mauritánie, ji činí daleko bližší Maroku než subsaharské Africe. S tímto také souvisí rétorika Maroka, které dlouho považovalo Mauritánii za své historické území a tento spor se následně přenesl do konfliktu o Západní Saharu.

Stejně tak označovat oblast, které se věnuji v této práci za Maghrib by bylo nepřesné, neboť vynechávám Libyi, které do Maghribu patří. Důvod proč jsem ji ze svého zorného pole vynechal, je jednoduchý. Mým cílem bylo zaměřit se na francouzskou politiku vůči bývalým koloniím a Libye jí nikdy nebyla.⁹ Proto jsem zvolil název severozápadní Afrika, kterým v tomto případě rozumím oblast zahrnující Mauritánii, Západní Saharu, Maroko, Alžírsko a Tunisko.

8 V české a do češtiny přeložené literatuře se objevují obě verze. Já se budu držet názvu Maghrib, který je bližší původnímu arabskému názvu oblasti a je používám předními českými orientalisty jako např. E. Gombár. Název Maghreb je pak používám v cizojazyčné, zejména anglické a francouzské literatuře.

9 Až na krátkou přítomnost Francouzů po porážce jednotek Osy v severní Africe roku 1943, kdy Francie dočasně spravovala oblast Fezzánu.

1.1.2 Kolonialismus

Pro jasné pochopené politických pojmů je nutné si alespoň některé z těch základních definovat. Ania Loomba definuje kolonialismus jako „...*podmanění a kontrolu území a zdrojů patřících cizím lidem.*“¹⁰ Loomba také poukazuje na to, že kolonialismus evropských národů nevznikl jako něco zcela nového. Podle ní ke kolonialismu docházelo už od starověku, přes expanzi Říma, výboje islámského chalífátu, expanzi Mongolů až po evropský kolonialismus 17. až 20. století.¹¹ Evropský kolonialismus byl však jiný. Dalo by se říci, že byl propracovanější, efektivnější a také měl daleko drastičtější dopady na kolonizované země. Tato propracovanost spočívala v úplné ekonomické a politické nadvládě na kolonizovanými územími a jejich obyvatelstvem. Moderní evropský kolonialismus ve spojení s kapitalismem znamenal pro kolonizované obyvatelstvo ve většině případů rozvrat jejich původního životního stylu a místních ekonomik. Právě místní ekonomika byla zlikvidována a nahrazena evropským kapitalistickým modelem, který ji připoutal k ekonomice světové. Právě spojení kolonialismus s kapitalismem bylo hlavním poznávacím znakem evropského kolonialismu. „*Pro rozlišení mezi pre-kapitalismem a kapitalistickým kolonialismem se později začalo používat označení imperialismus.*“¹² Tuto teorii rozvinuli zejména marxističtí učenci.

1.1.3 Dekolonizace

Dekolonizace je procesem emancipace a osvobození zemí, které byly okupovány cizími mocnostmi. V naší perspektivě souvisí dekolonizace s procesem rozpadu koloniálních říší v druhé polovině 20. století, zejména v Africe a Asii

Tento proces vyvrcholil rokem 1960, který je označován jako rok Afriky, kdy během jednoho roku nezávislost získalo nejvíce států najednou. Dekolonizace nebyla procesem poklidným a vyžádala si velké množství obětí, jak už v konfliktech jako byla válka v Alžírsku (1954-62), v Indočíně (1946–54) nebo díky násilnostem při vzniku státu jako v Belgickém Kongu (1960-65) nebo při dělení Indie a Pákistánu (1947).

1.1.4 Neokolonialismus

Pojmy neokolonialismus a postkolonialismus jsou často zaměňovány a špatně vykládány. Oba pojmy souvisí s obdobím po formálním konci kolonialismu v dekolonizovaných zemích, ale jejich význam se liší.

10 LOOMBA, Ania. *Colonialism/Postcolonialism*. New York : Routledge, 2005. s. 8

11 Tamtéž s. 8

12 Tamtéž s. 10

Neokolonialismus je moderním pokračováním kolonialismu, ale už ne formou přímé nadvlády nad zeměmi, ale pomocí ekonomické kontroly dotyčných zemí. Neokolonialismus je podle Norrie MacQueen¹³ více sofistikovanou verzí kolonialismu. Přímá přítomnost koloniálních mocností v kolonizovaných zemích už není žádoucí, neboť byla velice náročná na lidské a finanční zdroje a měla neblahý vliv na světové veřejné mínění. „*Přímá koloniální vláda není pro imperialismus v tomto směru nutná, protože ekonomické a sociální vztahy vzájemné závislosti a kontroly zajišťují jak nedobrovolnou pracovní sílu a stejně tak trhy pro evropský průmysl a zboží. Někdy jsou právě pojmy 'neo-imperialismus' nebo 'neo-kolonialismus' používány pro popsání tohoto stavu.*“¹⁴ Pomocí korporací sídlících v koloniálních/neokoloniálních zemích je ovládání kolonií daleko jednodušší a ekonomicky výhodnější. Nadvládu nad kolonizovanými zeměmi pomáhají udržet západní mezinárodní finanční instituce jako MMF a Světová banka.¹⁵

S neokolonialismem úzce souvisí neomarxistické teorie, například teorie světosystémů (*world-systems*) Immanuela Wallersteina nebo teorie závislosti (*dependency theory*).¹⁶ Tyto přístupy považují svět za rozdělený na dvě konkurující si části (sever-jih, centrum-periferie), kdy rozvinutý sever (centrum) využívá své ekonomické a vojenské moci k ovládnutí jihu (periferie).

1.1.5 Postkolonialismus

Definovat postkolonialismus je poměrně složité. Pod slovem postkolonialismus se totiž skrývají dva významy. John McLeod¹⁷ proto rozlišuje dva výrazy *post-colonialism* a *postcolonialism*. Pod pojmem *post-colonialism* rozumí historické období, tedy dobu po rozpadu koloniálních říší, po získání nezávislosti nebo konci kolonialismu. Druhý termín *postcolonialism* podle něj označuje „...různorodé formy reprezentace, výkladu a hodnot, které mohou přesahovat přes bariéru mezi koloniální nadvládou a národní nezávislostí. *Postkolonialismus není spjatý s přesně vymezenými skupinami nebo historickou periodou či obdobím, i když je pevně spojen s historickými zkušenostmi.*“¹⁸

V českém prostředí se vyskytuje pouze pojem postkolonialismus, který obecně má oba významy. Nicméně se v češtině používá také pojem postkoloniální myšlení, který je

13 MacQUEEN, Norrie: *Colonialism*. 2007. s. 144-145

14 LOOMBA, Ania. *Colonialism/Postcolonialism*. s. 11.

15 MacQUEEN, Norrie: *Colonialism*. 2007. s. 147

16 Více k těmto teoriím viz. Např. BARŠA, Pavel-CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*. Praha : Portál, 2008. s. 225-249

17 McLEOD, John. *Beginning-Postcolonialism*. Manchester : Manchester University Press, 2000. s. 5

18 Tamtéž s. 5

totožný s McLeodovým pojmem *postcolonialism*. Proto budu v této práci používat českou terminologii, tedy postkolonialismus pro historické období a postkoloniální myšlení jako „filosofický“ směr.

S pojmem postkoloniální myšlení souvisí osobnosti jako Aimé Césaire, Frantz Fanon a Kwame Nkrumah.¹⁹ Tito intelektuálové ve svých pracích zaměřují zejména na problematiku kolonizovaných národů a dopadů kolonialismu na jejich kulturu, myšlení, osobnost a vnímání sama sebe v novém postkoloniálním světě. Dalším autorem zařazovaným mezi postkoloniální myslitele je Edward Said, jehož stěžejní dílo *Orientalismus*²⁰ je zaměřené na sociální konstrukci Orientu Západem.

19 K problematice postkolonialismu a postkoloniálního myšlení vyšlo v češtině poslední době několik publikací viz. *Postkoloniální myšlení II*. Vít HAVRÁNEK, ed. Praha: Tranzit.cz, 2011. 264 s., FANON, Frantz. *Černá kůže, bílé masky*. Praha : Tranzit.cz, 2011. 192 s. V angličtině např. LOOMBA, Ania. *Colonialism/Postcolonialism*. New York : Routledge, 2005. 251 s.

20 SAID, Edward W. *Orientalismus. Západní koncepce Orientu*. Praha : Paseka, 2008. 464 s.

Kapitola 2

2.1 Tunisko a Francie

Tunisko bylo v 19. století součástí Osmanské říše. Oficiální hlavou státu byl sice osmanský sultán, ale faktickou moc vykonával bej sídlící v Tunisu. Dynastie Husajnovců, kteří Tunisku vládli, se začala stále více osamostatňovat a její panovníci vyznávali styl egyptského vládce Muhammada Alího.²¹ Jejich modernizační snahy však narážely na mnoho problémů, zejména nedostatek financí.²²

Zájem evropských mocností o Tunisko můžeme pozorovat už od počátku 19. století. Bylo to jednak v důsledku tuniského pirátství, ale svou roli hrály také ekonomické a mocenské zájmy. Poslední velkou pirátskou akcí podnikli korzáři roku 1798, kdy napadli sardinský ostrov San Pietro.²³ Od tohoto okamžiku sílí evropské snahy o eliminaci těchto pirátských aktivit a s nimi souvisejícího otroctví. Pravidelné a výrazné evropské zasahování do tuniských záležitostí začíná po konci napoleonských válek a vrcholí soupeřením o Tunisko v 70. a 80. letech 19. století.²⁴ Tunisko pociťovalo evropský vliv zejména v ekonomické oblasti v souvislosti s pronikáním evropských podnikatelů a usazováním prvních evropských osadníků.

V Tunisku mezi sebou soupeřily tradiční evropské mocnosti, Velká Británie a Francie a k nim se přidala také Itálie. Politika tuniských vládnoucích vrstev spojená s pronikáním evropanů dohnala Tunisko k hospodářské krizi, která dosáhla vrcholu roku 1867, kdy země zbankrotovala. Přímé intervenci Francie, které měla největší pohledávky u tuniské vlády, zabránil pouze odpor Velké Británie a Itálie.²⁵ Rozhodující vliv na události v Tunisku měl Berlínský kongres konaný roku 1878. Evropské mocnosti zde v zákulisních jednáních rozhodli o osudu Tuniska. Německo s Británií podpořili v nároku na Tunisko Francii, zatímco Itálie získala podporu ve své snaze ovládnout Tripolsko. Německo údajně přislíbilo Itálii také Tunisko což následně vedlo k italsko-francouzské roztržce.²⁶

Italští obchodníci se naplno vrhli do Tuniska ve snaze získat pro sebe co největší podíl. Tato aktivita se všem nelíbila Francii, které cítila že jsou její zájmy na ovládnutí země podkopávány. Francie se rozhodla jednat. V dubnu 1881 vyslala do Tuniska

21 HRBEK, Ivan. *Dějiny Afriky, Svazek II*. Praha : Svoboda. 1966. s. 198

22 Tamtéž s. 198

23 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha : Karolinum. 1999. s. 166

24 Tamtéž s. 167

25 Tamtéž s. 252

26 Tamtéž 256-257

vojenskou expedici a bez odporu obsadili Tunis 25. dubna 1881. Tuniský vládce byl postaven před hotovou věc. Dne 12. května podepsal okupační smlouvu s Francií, která zaručovala tuniskému bejovi trůn, ale faktickou moc získal francouzský generální rezident.²⁷ Tento jednostranný akt vyvolal protesty Itálie a Osmanské říše, které zůstaly bez odezvy.

2.1.1 Francouzská okupace

Po Francouzské okupaci země dochází k dalším změnám v tuniské politice, zejména k posílení postavení francouzských úředníků a růstu jejich vlivu na chod země.²⁸ Tunisko bylo sice okupováno Francií, ale okupace neměla jasný právní status, tudíž se Francie snažila zemi ovládnout *de jure* a zajistit si tak právní i mocenskou nadvládu. To se jí podařilo roku 1883 úmluvou z La Marsy, která zřídila v Tunisku francouzský protektorát a francouzský generální rezident se stal tuniským ministrem zahraničí.²⁹

Přítomnost Francouzů v Tunisku však nebyla bezproblémová. Samotné převzetí vlády na zemi sice proběhlo poměrně klidně, ale zejména ve venkovských oblastech se začalo formovat hnutí odporu.³⁰ Francie musela posílit své vojska a zasáhnout. Odpor kladli zejména kočovné kmeny na jihu země, které se podařilo pacifikovat až roku 1882, kdy se značná část povstalců odebrala do sousedního Tripolska.³¹ Ozbrojený odpor byl sice zlomen, ale Tunisané v protifrancouzské činnosti zdaleka nepřestali. Stávkový a povstání propukly v Tunisku v letech 1882, 1885, 1906, 1907, 1912, 1925 a 1929.³²

Velká Británie a Itálie se vzdaly svých kapitulačních práv v Tunisku roku 1884 a uznaly tím Francouzskou svrchovanost nad tímto územím.³³ Spolu s vyhlášením protektorátu naplno propuklo usazování migrantů z Evropy. Už před francouzskou okupací žilo v Tunisku množství evropanů. Eduard Gombár uvádí, že těsně před invazí žilo v Tunisku na 20-25 tisíc Italů a asi 700 Francouzů³⁴, naproti tomu Charif Bahbouch uvádí asi 1200 evropanů roku 1881.³⁵ Osobně se mi zdá počet uváděný Gombárem jako reálnější, vezmeme-li v úvahu dlouhodobou evropskou migraci do Tuniska, která trvala už od poloviny 19. století. Toto podporuje také tvrzení Marca Ferra, že v době francouzské

27 HRBEK, Ivan. *Dějiny Afriky, Svazek II.* s. 200

28 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí.* s. 343

29 FERRO, Marc. *Dějiny Francie.* Praha : NLN, 2006. s. 239

30 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí.* s. 343

31 Tamtéž s. 343

32 BAHBOUH, Charif. *Tunisko.* Brandýs nad Labem : Dar Ibn Rushd, 2010. s.46

33 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí.* s. 344

34 Tamtéž s. 255

35 BAHBOUH, Charif. *Tunisko.* s. 46

invaze byl poměr mezi Italy a Francouzi asi na deset tisíc proti tisícovce.³⁶ Nicméně po nastolení protektorátu začal počet migrantů rychle růst a do roku 1956, kdy se Tunisko osamostatnilo dosáhl asi 250 tisíc.³⁷ Příchod evropských osadníků a také kapitálu začal Tunisko měnit. Evropané se usazovali jak ve městech, tak na venkově a skupovali zemědělskou půdu. Začalo také využívání nerostného bohatství země, zejména fosfátů a železné rudy, a s tím spojené budování silnic, železnice a růst průmyslu.³⁸

Původní tuniské obyvatelstvo bylo rozdělené. Vedle tradicionalistů, což byli zejména duchovní a hlavy súfijských řádů, kteří odmítali francouzské novoty, zde působili islámští reformisté, vycházející z myšlenek Muhammada Abda, kteří se s tradicionalisty dostáli často do střetu. Další skupinou byli reformisté, kteří spatřovali ve francouzské přítomnosti možnost modernizace země.³⁹ Tření mezi jednotlivými skupinami neumožnily vznik jednotné protifrancouzské opozice. Zdaleka nejvýznamnější a nejaktivnější, co se týká rozvoje Tuniska byli modernisté, kteří se zasadili například o založení školy Chaldúníja, jenž se stala moderním protipólem tradiční islámské univerzity Zajtúna.⁴⁰ Roku 1888 začal na jejich popud vycházet týdeník *al-Hádíra* (hlavní město), roku 1890 noviny *az-Zawhara* (Venuše) a roku 1907 francouzsky psaný časopis *at-Túnisí* (Tunisan).⁴¹

Z reformistů se zformovalo hnutí mladotunisanů, do jehož čela se postavili Muhammad al-Bašír Sfar (1865-1917) a Alí Báš Hamba (1876-1918).⁴² Mladotunisané sice uznávaly francouzskou vládu v Tunisku, ale začali se zasazovat o národní sebeurčení, což se projevilo například v projevu Bašíra Sfara z března 1906, kdy vznesl požadavek na národní práva a účast Tunisanů na vládě.⁴³ Podobných akcí stále přibývalo. Roku 1911 a 1912 vyvrcholilo společenské napětí sérií několika násilných akcí, jejíž cílem se stali evropané a francouzská správa musela vyhlásit výjimečný stav, načež vedení mladotunisanů deportovali ze země.⁴⁴ Část mladotunisanů v čele s Báš Hambou, který však roku 1918 zemřel, se uchýlila do Istanbulu a po začátku První světové války se úspěšně pokusili vyvolat protifrancouzské povstání v Tunisku. To bylo potlačeno a spolu se smrtí Báš Hamby to vedlo k utlumení protifrancouzské činnosti.⁴⁵

36 FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. s. 239

37 BAHBOUH, Charif. *Tunisko*. s. 46

38 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 344

39 Tamtéž s. 344-345

40 Tamtéž s. 345

41 Tamtéž s. 345, BAHBOUH, Charif. *Tunisko* s. 46-47

42 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 345

43 Tamtéž s. 345

44 Tamtéž s. 345

45 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 345, BAHBOUH, Charif. *Tunisko* s. 47

Během první světové války však Tunisané nebyli pouze protifrancouzští. Tunišští vojáci se účastnili bojů na západní frontě a byli verbováni do francouzské armády. Množství Tunisánů bojujících za Francii dosáhlo 63-65 tisíc a asi 10-13 tisíc z nich padlo.⁴⁶ Z tohoto pohledu je to paradox, neboť Tunisané nebyli francouzští občané, ale bojovali jako běžní francouzští vojáci.

Osvobozenecké hnutí nabylo nových sil ve 20. letech a produktem této obrody bylo založení strany *Al-hizb al-hurr ad-dustúrí at-túnisí* roku 1920, která se však už další rok rozštěpila na dvě strany, *Hizb al-dustúrí* (Dustúr) a *Hizb al-islámí* (Islámská strana).⁴⁷ Toto štěpení jasně ukázalo rozdíly mezi modernisty soustředěné ve straně Dustúr a islámskými tradicionalisty, z *Hizb al-islamí*. Islámská strana však neměla dlouhého trvání a už roku 1928 se rozpadla.⁴⁸ Ve straně Destúr se začal také angažovat právník Habíb Burghiba, který se dostává do jejího výkonného výboru roku 1933.⁴⁹ Ve 30. letech došlo k rozkolu v Dustúru a následně k proměně jedné jeho části tvořené modernisty. Roku 1934 tak vznikla nová strana nazvaná *Al-Hizb ad-dustúrí al-džadíd* (Neodustúr či Nový Dustúr).⁵⁰ Habíb Burghiba byl jedním z hybatelů tohoto dělení a stanul v čelných pozicích nové strany. Neodustúr se daleko více zasazoval o zrovnoprávnění Tunisánů s přistěhovalci a požadoval konec protektorátu. V dubnu 1938 došlo k demonstracím po nichž bylo zatčeno na 700 členů Neodustúru.⁵¹

2.1.2 cesta k nezávislosti

Druhá světová válka měla na Tunisko daleko větší dopad než na ostatní země severozápadní Afriky. Tunisko na rozdíl od ostatních zemí bylo válkou postiženo zdaleka nejvíce. Po zhroucení Francie v létě 1940 podléhala země vládě ve Vichy. Po spojenecké operaci Torch, kdy došlo k vylodění britsko-amerických sil v Maroku a Alžírsku, Tunisko stejně jako vichystickou Francii obsadily vojska Třetí říše. V Tunisku také probíhaly těžké boje. Po porážce u Al-Alamejnu a v Lybii se do Tuniska stáhly jednotky osy a byly zde obklíčeny. Na východě stáli Britové a na západě jednotky Spojených států, které se vylodili v Alžírsku a pak zahájily postup na východ. Jednotky Osy se tvrdě bránily, ale nakonec podlehly spojenecké přesile a v květnu 1943 kapitulovaly. Po návratu Francouzů došlo k rezignaci dosavadního vládce Munsifa Beje a na trůn nastoupil Amín Bej, který

46 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 346, BAHBOUH, Charif. *Tunisko* s. 46

47 BAHBOUH, Charif. *Tunisko* s. 47

48 Tamtéžs. 47

49 GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu* s. 57

50 BAHBOUH, Charif. *Tunisko* s. 47.

51 GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu* s. 58

vládl až do osamostatnění země. Válka se také podepsala na politických stranách. „Neodustúr byl obviněn z kolaborace, na 4000 Tunisánů se ocitlo v koncentračních táborech.“⁵² Tyto události vedly mnoho představitelů strany i dalších politických lídrů k opuštění země. Burghiba spolu s dalšími členy strany odchází do Káhiry, kde zakládají Informační byro Neodustúru a spolupracují také s °Abd al-Karímem, bývalým vůdcem Rífské republiky v Maroku, který taktéž pobývá v Káhiře. Roku 1948 se zapojují do jeho sdružení *Comité de libération d'Afrique du Nord* (Výbor pro osvobození severní Afriky)⁵³

Francouzský generální konzul v Tunisku se pokusil situace zlepšit, když roku 1947 inicioval vznik vlády s tuniským předsedou. Tento krok byl zastíněn demonstracemi z léta téhož roku kdy došlo ke střelbě do protestujících dělníků.⁵⁴ Díky těmto demonstracím dochází k obnově a aktivizaci odborových svazů. Roku 1947 vzniká *Union générale des travailleurs tunisiens* (UGTT, Všeobecný svaz tuniských pracujících), který podporuje politiku Neodustúru. Neodustúr se nesnaží o vyvolání ozbrojeného povstání, ale snaží se dosáhnout kompromisu s koloniální správou a demonstrace využívá jen jako prostředek ke zviditelnění svých akcí.

Francouzská politika vůči Tunisku se mění na přelomu 40. a 50. let. Francie je ochotná uznat vnitřní autonomii země, ale zatím ne plnou nezávislost.⁵⁵ To Neodustúr přivítal, ale tato francouzská iniciativa nemá žádné dopady na reálné dění v zemi. Situaci zhoršuje hladomor z roku 1951, následují stávky, demonstrace a následné represe. Dochází k nárůstu násilí a vznikají první povstalecké skupiny útočící na kolonisty. Francouzský generální rezident se rozhoduje k akci. Přislíbil vnitřní autonomii a vytvoření nové vlády složené z Tunisánů. V jejím čele stanul Tahar ben Ammar a Neodustúr v ní získal polovinu křesel. Roku 1955 bylo dohodnuto, že protektorátní smlouva bude zrušena, Tunisko získá vnitřní nezávislost, Francie si ponechá kontrolu na zahraniční politikou, vojenskými základnami a francouzští kolonisté nepřijdou o majetek.

Burghiba dosud pobývajících v zahraničí se v červnu 1955 vrací. Na jeho stranu staví odbory UGTT a převzal kontrolu nad stranou Neodustúr. Dostal se do konfrontace se svým rivalem Ben Jusúfem, který na svou stranu získal studenty a členy ozbrojených skupin. Nicméně v lednu 1956 Ben Jusúf prchá do Káhiry. Po jednáních se podařilo s Francií dosáhnout dohody. V březnu roku 1956 bylo dohodnuto, že Tunisko bude

52 GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu* s. 59

53 Tamtéž s. 59

54 Tamtéž s. 59

55 HRBEK, Ivan. *Dějiny Afriky, II* s. 426

suverénním a nezávislým státem, ale Francie si ponechá základnu v Bizertě a nadále budou mezi oběma zeměmi nadstandardní ekonomické vztahy. Nezávislé Tunisko bylo vyhlášeno 20. března 1956.

2.2 Alžírsko a Francie

Území Alžírsko⁵⁶ bylo do roku 1830 oficiálně součástí Osmanské říše, ale moc Istambulu se zde projevovala velmi povrchně. Většina obyvatel žila ve vesnicích v úrodných pobřežních oblastech.⁵⁷ Alžírsku vládl dej, jehož vláda sídlila v největší městě oblasti, Alžíru. Alžírské hospodářství bylo postaveno zejména na zemědělství a vývozu potravin. Neméně důležitým zdrojem financí bylo pirátství, které však pomalu upadalo. Postupný úpadek pirátství byl důsledkem mocenského úpadku a vojenskou slabosti Alžírsko a nárůstem vojenské síly západních zemí. Posledním vládcem svobodného Alžírsko byl Husajn Dej, který vládl v letech 1818 – 1830.

Vztahy Francie a Alžírsko sahají už k Francouzské revoluci na konci 18. století. Alžírsko se stalo významným dodavatelem obilí pro hladovějící porevoluční Francii.⁵⁸ Vývoz potravin z Alžírsko do kontinentální Francie neskončil s revolucí, naopak výrazně narůstal. Alžírské zásobování potravinami například umožnilo Napoleonovu expedici do Egypta.⁵⁹

Osud Alžírsko byl dlouho plánován. Napoleon Bonaparte už roku 1807 a roku 1808 vyslal do Alžírsko a Tuniska vojenského topografa majora Botina, jehož mapy posloužily při následné invazi.⁶⁰ Jako záminku pro francouzskou invazi bylo označeno alžírské pirátství. Hlavní příčinou však byly pohledávky Francouzů vůči Alžírskému vládci. Invaze měla také posloužit Bourbonské dynastii, která hodlala využít válku k posílení svého domácího postavení.⁶¹ Ideální záminku získali Francouzi po takzvaném „úderu vějířem“ 29. dubna 1827, kdy alžírský dej udeřil vějířem francouzského konzula při dohadách o výši plateb za alžírské obilí.⁶²

Invazní vojsko vyplulo z Francie v červenci 1830 pod vedením generálem Bourmontem. Francouzi se o měsíc později vylodili nedaleko Alžíru. Francouzskému

56 Označení Alžírsko bylo až do vzniku nezávislého státu roku 1962 používáno jen pro oblasti kontrolované Osmanskou říší a později Francouzi rozdělené na 3 departmenty. Území Sahary bylo vždy více méně samostatné a až Francouzům se ho podařilo vojensky kontrolovat. Až do vyhlášení Alžírské samostatnosti byla Sahara pod vojenskou správou.

57 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 170.

58 BERÁNEK, Zdeněk. *Alžírsko – Stručná historie států*. Praha : Libri, 2007. s. 39

59 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 172

60 Tamtéž str. 172

61 BERÁNEK, Zdeněk. *Alžírsko – Stručná historie států*. s. 39

62 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 172

vojsku o síle 37 000 mužů se postavilo 60 000 alžírských vojáků.⁶³ I přes početní převahu Alžířané podlehl lépe organizované, vycvičené a vyzbrojené evropské armádě. Alžírský dej Husajn kapituloval 6. června 1830. Francouzská expedice byla úspěšná a ziskem alžírského státního poklad ve výši 56 milionu franků přesáhl náklady expedice.⁶⁴ Plánů na následné uspořádání dobyté země bylo mnoho.⁶⁵ Po několikaletém bezvládní bylo rozhodnuto o zabrání Alžírska pro Francii. Alžírsko bylo oficiálně připojeno k Francii 22. července 1834.

2.2.1 Francouzská okupace

Zpráva nově dobyté země však nebyla jednoduchá. Objevily se místa odporu proti koloniální moci, jedno na východě, kde povstal Hadždž Ahmad Bej (1784-1850)⁶⁶ a západě se postavil do čela odporu °Abd al-Qádir (1808-1883)⁶⁷. Hadždž Ahmad Bej podlehl francouzskému útoku v říjnu 1837, kdy se francouzským jednotkám podařilo obsadit Constantine. Na západě Alžírska povstal °Abd al-Qádir, člen sufijského bratrstva Qádiríja. Roku 1832 se neúspěšně střetli Francouzi s vojskem °Abd al-Qádira u Oranu. Roku 1836 napadli Francouzi Maskaru, ale porazit povstalce se jim opět nepodařilo. °Abd al-Qádir posiloval své postavení a roku 1837 se pokusil získat na svou stranu východ Alžírska. Postavilo se mu konkurenční súfijské bratrstvo Tídzáníja, které se spojilo s Francouzi a vyzvalo muslimy v Alžírsku k přijetí Francouzské nadvlády.⁶⁸

Francouzi v čele s novým guvernérem generálem Bugeadem, který proslul jako zastáncem tvrdé linie vyrazili do nové ofenzívy.⁶⁹ Krvavý postup francouzských vojsk spojený s masakry obyvatel a vypalováním vesnic donutil °Abd al-Qádira ustoupit k Marockým hranicím, které překročil a roku 1844 a zatáhl Maroko do války proti Francii. Marocká vojska podlehla Francouzům v bitvě u Isly 14. srpna 1844.

Po dalším povstání, která vypuklo hned následující rok byl °Abd al-Qádir vytlačen až za marockou hranici. Maročané poučení po předchozí porážce nehodlali riskovat další střet s Francouzi. Marocké vojsko napadlo alžírské povstalce a zahnilo je zpět za hranice. Rebelové kapitulovali do rukou Francie roku 1847. °Abd al-Qádir byl zajat a po svém propuštění odešel do exilu v Damašku. Další povstání propukly roku 1851 a

63 BERÁNEK, Zdeněk. *Alžírsko – Stručná historie států*. s. 40

64 Tamtéž s. 41

65 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 173

66 Tamtéž s. 173

67 Tamtéž s. 173.

68 Tamtéž s. 174

69 BERÁNEK, Zdeněk. *Alžírsko – Stručná historie států*. s. 42

následně v letech 1854-1857.⁷⁰ Definitivní kontrolu nad zemí získali až roku 1857.

Jak už jsem uvedl, bylo o anexi Alžírsko rozhodnuto relativně krátce po jeho okupaci. Názory na to, co si počít s nově získaným územím se však značně lišily. Proti sobě stály dva přístupy ke kolonizaci země. První skupina prosazovala omezenou kolonizaci, založenou pouze na ovládnutí hospodářství Alžírsko a omezeném přistěhovalectví. Druhý přístup, které prosazovali zejména kolonisté a také první guvernéri, stál na totální kolonizaci země evropany ovládnutí jejího hospodářství a zemědělství.⁷¹

Prvními kolonisty byly zejména vojáci sloužící v Alžírsku a jejich rodiny. „Po roce 1948 dokonce iniciovala nová republikánská vláda odchod 12 000 radikálních revolucionářů, kteří jí sice v době revoluce pomohli k moci, ale které bylo jako potenciální „rebely“ bezpečnější odeslat mimo metropoli.“⁷² Na konci 40 .let bylo v Alžírsku už víc jak 100 000 evropských osadníků.⁷³ Kolonizaci podpořila také pozemková reforma postavená na zabírání zemědělské půdy. Francie si jako pokračovatel osmanských vládců na území Alžírsko nárokoval veškerou půdu, která dříve patřila osmanskému, respektive alžírskému státu. To už z feudální povahy osmanského státu znamenalo prakticky veškerou půdu na kterou neměli její dosavadní uživatelé písemnou smlouvu o vlastnictví.

Napoleon III. se pokusil změnit dosavadní francouzskou politiku. Nutil přistěhovalce setrvávat ve městech a nezabírat další zemědělskou půdu domorodým Alžířanům a prosadil roku 1863 *Sénatus-consult*. Tento dokument navrátil domorodým kmenům zabranou půdu.⁷⁴ Dne 14. Července 1865 byl schválen další *Sénatus-consult*, který zrovnoprávnil alžírské Židy a muslimy a umožnil jim získat francouzské občanství.⁷⁵ Zisk občanství však byl podmíněn konverzí ke křesťanství.

Prusko-Francouzská válka z roku 1870 znamenala pro Alžírsko další nárůst přistěhovalců zejména z Alsaska a Lotrinska. Na konci první světové války v Alžírsku tvořili evropští přistěhovalci více jak sedminu populace.⁷⁶ Pád monarchie a nastolení republiky roku 1870 se projevil i změnami v Alžírsku. Země byla dosud ovládána armádou a v březnu 1870 byla nastolena civilní správa. Prusko-Francouzská válka se projevila také vyhlášení nezávislé Alžírské komuny roku 1871. V březnu 1871 propuklo v Alžírsku další

70 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s.176

71 Evropští kolonisté v Alžírsku byli nazýváni buď kolóny nebo také pied-noir (ve francouzštině „černé nohy“)

72 BERÁNEK, Zdeněk. *Alžírsko – Stručná historie států*. s. 45

73 Tamtéž s. 45

74 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 346

75 Tamtéž s. 346

76 Viz Příloha 1 - Tabulka nárůstu populace v Alžírsku

povstání, které se v Kabýlii podařilo potlačit ještě téhož roku, ale finální porážka povstalců přišla až o rok později.

V hospodářské oblasti dominují kolonisté, kteří zabírají stále více půdy. Dochází k rozvoji zemědělství, zejména pěstování vinné révy zažívá boom, rozvíjí se také infrastruktura a budují se železnice.⁷⁷ V důsledku migrace Evropanů dochází také k přestavbám s rozvojem měst. V polovině 19. století žilo v Alžírsku přibližně 2,5 milionu obyvatel, na přelomu 19. a 20. století populace narostla na 4,7 milionů, z toho na 600 000 Evropanů.⁷⁸ Došlo také k rozvoji školství, vznikla poměrně kvalitní síť základních a středních škol a roku 1909 byla založena i univerzita.⁷⁹ Situace muslimských obyvatel však byla o poznání horší. Vysoká negramotnost byla spojená s likvidací náboženských škol. Základních školy navštěvovalo pouze 2,5% všech muslimských dětí. Přesto i pro muslimy platila od 80. let 19. století povinná školní docházka.⁸⁰

Situace však nebyla tristní v celém Alžírsku. V Kabýlii na východě země, francouzské úřady budovaly více školy ve snaze vytvořit z Kabylů oporu mezi domorodým obyvatelstvem. Tato snaha vyházela z mylné představy že Kabylové jako nearabská populace budou vstřícnější k pofrancouzštění.

2.2.2 Formování opozice

Po likvidaci povstalců vzniká skutečně funkční opozice až na konci 19. století mezi vzdělanými muslimy. Po vzoru Mladoturků, je toho opoziční hnutí nazývané Mladoalžířané a začíná vydávat časopisy *El Hack* (Pravda), *Al-Hilal* (Půlměsíc) nebo *l'islam*.⁸¹ Mladoalžířané neměli nějaké přehnané požadavky na samostatnost, jejich hlavním cílem bylo zrovnoprávnění s evropskými kolonisty a prosazování občanských práv pro všechny obyvatele.⁸²

Když roku 1914 vypukla první světová válka nabylo Alžírsko na důležitosti. Zásoby potravin a pracovní síly proudily do válkou postižené Francie. Do armády také narukovalo 173 000 muslimů a 25 000 z nich na evropských bojištích padlo.⁸³ Pro takové množství domorodých vojáků ve francouzských řadách existuje celkem jednoduché vysvětlení.

77 *Francouzská severní Afrika: příručka pro zahraniční obchodu*. Praha : Ministerstvo národního obchodu, 1949. s. 88

78 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 348

79 BERÁNEK, Zdeněk. *Alžírsko – Stručná historie států*. s. 49

80 Tamtéž s. 50

81 Tamtéž s. 51

82 SHULZE, Reinhard. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. s. 107.

83 BERÁNEK, Zdeněk. *Alžírsko – Stručná historie států*. s. 52

Nábory do armády totiž byly podporovány místními autoritami. Tato podpora byla čistě praktická. Vojáci dostávali na alžírské poměry vysoké žoldy a místní autority také získávaly za každého odvedence finanční příspěvky. Podporu vojenské službě vyjádřili také mladoalžířané, kteří v ní spatřovali možnost jak přesvědčit francouzskou vládu o své oddanosti a dosáhnout tak rozšíření svých práv. Během války se objevila také opozice, ale neprojevovala se nijak výrazně. Nejviditelnějším projevem odporu se staly skupiny spolupracující s Centrálními mocnostmi. Pod jejich záštitou byly ustanoveny organizace jako Výbor pro nezávislost Alžírska a Tuniska a Alžírsko-Tuniský výbor, které však nezaznamenaly výraznější úspěchy.⁸⁴

Po konci války se projevilo alžírské vojenské angažmá ve Francii, když začala francouzská vláda připravovat dokument upravujícím postavení muslimů v Alžírsku. Tato iniciativa však vnesla spory mezi mladoalžířany, kteří ji uvítali a kolóny, kteří byli naprosto proti. Tento odpor kolonistů proti krokům Paříže ve věci zrovnoprávnění muslimů a evropany v Alžírsku začal postupně hrát důležitou roli.⁸⁵ Finální verze dokumentu upravující práva muslimského obyvatelstva nepotěšila ani jednu stranu. Kolóni dokument považovali za příliš liberální naproti tomu muslimové za diskriminující. „*V praxi se tak volebního práva dostalo asi 425 000 muslimů (dříve 57 000), což představovalo zhruba 43% mužské muslimské populace starší 25 let.*“⁸⁶

Meziválečné období bylo stejně jak mnoha jiných muslimských zemích charakteristické nárůstem počtu politických stran. V Alžírsku vznikají nové politické uskupení a strany. Mezi významné skupiny nadále patří Mladoalžířané, mezi jejich členy se objevil také jeden z budoucích vůdců osvobozenického boje Ferhat Abbas. Mladoalžířané zůstávali nadále reformistickou stranou podporující Francii. Roku 1931 vzniká *Association des oulémas musulmans d'Algérie* (AOMA, Asociace alžírských muslimských duchovních), která sdružovala stoupence islamismu⁸⁷ a postupně v ní převládli příznivci salafije sdružení kolem šejcha ibn Bádise.⁸⁸ Ibn Bádís a jeho stoupenci prosazovala znovuzavedení výuky arabštiny a islámu na alžírských školách a větší roli islámu ve veřejném životě. Ibn Bádís je autorem slavného prohlášení: „Islám je mé

84 BERÁNEK, Zdeněk. *Alžírsko – Stručná historie států*. s. 53

85 Tamtéž s. 53

86 Tamtéž s. 54

87 Pod pojmem islamismus zde rozumím myšlenku zapojení islámu do politiky a jeho roli jakožto politické ideologie. Nemám zde namysli islamismus ve stylu hnutí jako Táliban či Al-Qáida, ale spíše islámské reformisty jako byl např. Muhammad Abdo.

88 BERÁNEK, Zdeněk. *Alžírsko – Stručná historie států*. s. 57

náboženství, Arabština můj jazyk, Alžírsko má vlast.“⁸⁹ AOMA byla proti koloniální vládě a požadovala nezávislé Alžírsko.

V metropolitní Francii vznikla další významná strana *l'Etoile nord-africaine* (ENA, Severoafrická hvězda), která vznikla roku 1926 v muslimské dělnické komunitě. Jejím nejvýznamnějším představitelem byl Ahmad Messali Hadž, který ji vedl od roku 1928. Messali Hadž byl členem komunistické strany a ENA s ní z počátku spolupracovala, postupně se však radikalizovala a požadovala samostatnost Alžírska na Francii.⁹⁰ ENA se přetvořila na panarabskou a panislámskou platformu a svým radikálním přístupem spojeným s požadavkem nezávislosti si znepřátelila francouzskou vládu, která ji následně zakázala. Ve 30. letech se členové zakázané ENA angažují v nové straně *Parti du peuple algérien* (PPA, Stranu alžírského lidu).

Frankoalžírčané⁹¹ byl politicky roztržštěn stejně jako v kontinentální Francii. Podpoře se těšily zejména levicové strany. „V roce 1936, kdy ve Francii zvítězila levicová koalice Lidová fronta, hlasovalo v Alžírsku pro levicové strany 40% evropských voličů.“⁹² Ve 30. letech dohází, stejně jako ve zbytku Evropy, ke vzniků a ultrapravicové⁹³ a fašistických stran.

V Alžírsku se to projevilo vznikem Národního sdružení sociální akce v čele s knězem abbé Lambertem a Francouzské sociální strany pod vedením plukovníka La Rocqua, bývalého vůdce fašistické organizace Ohnivý kříž. „V roce 1935 se La Rocquovi dokonce podařilo zorganizovat pochod Ohnivého kříže ve Oued Smar, kterého se údajně zúčastnilo na 150 000 příznivců.“⁹⁴

Hospodářství zažívá za francouzské kolonizace rozkvět. Země sice stále zůstává zemědělskou, ale produkce plodin, zejména obilnin a vinné révy narůstá. Kvalitní zemědělskou půdu zabírají kolonisté na úkor domorodých obyvatel, kteří jsou vytlačeni do méně úrodných oblastí. Pro domácí trh sloužilo zejména pěstování obilnin, které bylo nutné dovážet zejména v časech neúrody aby se předešlo hladomorům.⁹⁵ Alžírsko se vypracovalo na druhou příčku ve vývozu vína na světě, hned za kontinentální Francií což bylo dáno jeho minimální domácí spotřebou.

89 GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu*. str. 107

90 BERÁNEK, Zdeněk. *Alžírsko – Stručná historie států*. str. 59

91 Jako Frankoalžírčany sami sebe označovali potomci evropských přistěhovalců v Alžírsku.

92 BERÁNEK, Zdeněk. *Alžírsko – Stručná historie států*. str. 61

93 Ultrapravicové zde myslím z francouzského pohledu. Jednalo se o francouzské nacionalistické a fašistické strany stavící se proti jakýmkoliv změnám v postavení muslimské části populace apod.

94 BERÁNEK, Zdeněk. *Alžírsko – Stručná historie států*. str. 61

95 *Francouzská severní Afrika: příručka pro zahraniční obchodu*. str. 74

Průmysl nebyl příliš rozvinutý. Těžila se železná ruda, ale z důvodu neexistence vysokých pecí v zemi byla vyvážena zejména do Británie.⁹⁶ Za druhé světové války během izolace země došlo k rozvoji těžby uhlí. Těžba ropy byla v té době ještě malá, jednalo se o cca 500 tun ročně.⁹⁷

S příchodem druhé světové války dochází opět k rekrutování místní muslimské populace do francouzské armády. Ale na rozdíl od předchozího konfliktu už není podpora mezi muslimy tak velká. Souvisí to mimo jiné s minimem změn v právech muslimské populace v meziválečných letech.

Po porážce Francie 22. června 1940 bylo Alžírsko součástí vichystického státu v generálem Pétainem. Kolóni z velké části podporovali Vichy, jejich sympatie k gen. Charlesi de Gaullovi a jeho Svobodným Francouzům⁹⁸ byly mizivé. V listopadu 1942 provedli spojenci operaci Torch v jejímž rámci se vylodili v severní Africe a obsadili bez větších problémů Maroko a Alžírsko. Alžír se stal hlavním stanem de Gaulla. Kolaps Francie v prvních letech války a jejich rozdrobenost měly značný vliv na alžírské nacionalisty. V propagačních materiálech PPA se objevilo prohlášení, že se: „*Jedná se o první velkou porážku francouzské koloniální armády od roku 1830!*“⁹⁹

De Gaulle se pokusil reformovat uspořádání kolonií a předložil i nový plán reforem pro Alžírsko. Tyto snahy však neuspěly neboť podpora jak kolónů tak muslimů byla mizivá.¹⁰⁰ Alžírská opozice přišla s vlastním plánem reforem vyjádřeným v *Manifeste de people Algerien* (Manifest alžírského lidu) z června 1943. Manifest vycházel z Atlantické charty¹⁰¹ přijaté roku 1941 USA a Británií, která zaručovala možnost volby způsobu vlády pro všechny národy. Hlavní myšlenkou Manifestu, který získal podporu napříč všemi muslimy v Alžírsku, byla idea svobodného Alžírka.¹⁰² Manifest byl odmítnut jak kolóny, tak de Gaullem, ale obrovskou podporu získal mezi alžírskými muslimy.

96 *Francouzská severní Afrika: příručka pro zahraniční obchodu*. s. 71

97 Tamtéž s. 72

98 Svobodní Francouzi se odmítali smířit s porážkou Francie Německem roku 1940. Pod vedením Charlese de Gaulla se přidali k Spojencům v boji proti Německu. Svobodní Francouzi působili na počátku války z Londýna. Více o jednotkách Svobodných Francouzů a celkové situaci francouzské armády za 2. světové války viz.: SUMMERS, Jan; VAUVILLIER, Francois. *Francouzská armáda 1939-1945*. Brno : Cimpler Press, 2008. 104 s.

99 BERÁNEK, Zdeněk. *Alžírsko – Stručná historie států*. s. 66

100 Tamtéž s. 66

101 Atlantická charta z 14. srpna 1941 byla společným prohlášením prezidenta USA F.D.Roosevelta a britského premiéra W. Churchilla, která vyjadřovala společný postup během druhé světové války a mimo jiné stanovisko o právu národů svobodně si vybrat formu vlády.

102 HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. New York : NYRB Classics, 2006. s. 42-43

Konec 2. světové války v květnu 1945 byl pro Alžírsko tragický. Dne 8. května, propuklo v Alžírsku povstání. Oslavy konce války ve městě Sétif přerostly v protifrancouzskou demonstraci. Došlo ke střelbě a následné nepokoje se rozšířily po velké části Kabýlie.¹⁰³ Anarchie zachvátila východ země na pět dní. Povstání bylo krvavě potlačeno. O počet obětí se dodnes vedou spory. Bylo zabito 103 Evropanů, počety muslimských obětí pohybují se v rozmezí od 1 000 do 50 000 mrtvých muslimů.¹⁰⁴ „*Pro mnohé alžírské muslimy znamenal 8. květen definitivní rozchod s myšlenkou plodného soužití s Evropany v rámci francouzského Alžírka.*“¹⁰⁵

Poválečná léta se nesla v poměrně klidném duchu. V rámci reformy získalo Alžírsko nové postavení v rámci Francie, když departmenty Alžír, Oran a Constantine získali autonomii. Na tyto reformy navázaly volby roku 1948. Svě kandidáty postavili i muslimské strany. Ferhat Abbas vytvořil novou stranu *Union démocratique du Manifeste algérien* (UDMA, Demokratická unie alžírského manifestu), které získala 8 křesel a příznivci Messaliho Hadže taktéž s novou stranou *Mouvement pour le triomphe des libertés démocratiques* (MTLD, Hnutí za vítězství demokratických svobod) 9 křesel.¹⁰⁶ Tyto volby však byly poznamenány machinacemi, vyřazováním kandidátů nacionalistických stran a netransparentním přepočítáváním hlasů.¹⁰⁷

V reakci na potlačení povstání z května 1945 začaly posilovat radikálnější síly podporující ozbrojený boj proto Francii. Roku 1947 vznikla skupina s názvem *Organisation spéciale* (OS, Zvláštní organizace) v jejímž čele posléze stanul Ahmed Ben Bella. Činnost této skupiny však byla značně amatérská. První větší akcí bylo přepadení banky v Oranu roku 1949. O značném amatérství odbojářů svědčí i fakt, že během odchodu z banky se jim lup několikrát vysypal a museli ho sesbírat.¹⁰⁸ Celá skupina byla do jednoho roku rozprášena a její členové zatčeni nebo v skončili v emigraci

Volby do Alžírského shromáždění a Národního shromáždění z roku 1951 byly opět doprovázeny podvody a pochybnými praktikami.¹⁰⁹ Alžírské opoziční strany se spojily a vytvořili *Common Front for the defence and Respect of Liberty* (Společnou frontu pro obranu a repektování svobody). Po likvidaci OS, byl Messali Hadž donucen odejít z Alžírka, tentokrát do Francie. Opozice v Alžírsku se začínala štěpit.

103 HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. str. 26

104 Tamtéž s. 27

105 BERÁNEK, Zdeněk. *Alžírsko – Stručná historie států*. str. 68

106 Tamtéž s. 68

107 HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. s. 70-71

108 Tamtéž s. 75

109 Tamtéž s. 72

Na počátku roku 1954 se sešla skupina protifrancouzských aktivistů sešla v Paříži a rozhodli se vytvořit novou stranu. Celý proces se podařilo provést nepozorovaně a utajit před francouzskou rozvědkou. Pro větší bezpečnost bylo pro schůzky často zvoleno neutrální Švýcarsko.¹¹⁰

Tito budoucí revolucionáři založili *Comité Révolutionnaire d'Unité et d' Action* (CRUA, Revoluční výbor pro jednotu a akci). Vedení nové skupiny se ujalo devět mužů, později známých jako „*neuf historique*“ (devět historických). Byli to: Hocine Ait Ahmed, Ahmed Ben Bella, Mostafa Ben Boulaid, Larbi Ben M'Hidi, Rabat Bitat, Mohamed Boudiaf, Mourad Didouche, Mohamed Khider a Belkacem Krim. Vedení skupiny se rozhodlo radiálně změnit přístup k alžírskému problému. První zasedání vedení CRUA proběhlo shodou okolností v den, kdy, byl ohlášen pád Dien Bien Phu.¹¹¹ Po této těžké porážce Francie v Indočíně revolucionáři využili situace. V létě 1954 bylo rozhodnuto o zahájení ozbrojeného boje a začaly přípravy, které vyvrcholily v říjnu téhož roku. Ben Bella se v Egyptě pokusil získat na svou stranu presidenta Násira a získat prostředky pro zahájení revoluce.¹¹² Dne 10. října 1954 bylo dohodnuto, že vznikne zastřešující odbojová organizace *Front de Liberation National* (FLN, Fronta národního osvobození), vše pro zahájení revolty bylo připraveno.¹¹³ Datum pro první úder bylo stanoveno na 1. listopadu 1954.

O dění mezi alžírskými nacionalisty byla celkem podrobně informována také francouzská tajná služba, která měla už od vzniku CRUA informace, že může dojít k útokům.¹¹⁴ Ben Bella byl také bezpečnostními službami identifikován jako vůdce CRUA.

2.2.3 Válka

První výstřely války za nezávislost padly v brzkých ranních hodinách 1. listopadu 1954. Původní plán na koordinované útoky selhal hned z počátku, když jednotlivé skupiny útočily dříve nebo i později než bylo naplánováno a francouzská správa se tak na útoky mohla připravit.¹¹⁵ Už během prvního dne povstání byli mezi oběťmi Evropané, jak z řad civilistů tak bezpečnostních složek. Chaotické přepady jednotek FLN byly z vojenského

110 HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. s. 76

111 Tamtéž s. 78

112 Násir byl sice velkým zastáncem panarabismu, ale k Alžířanům neměl moc velkou důvěru. Měl problém se dokonce s Ben Bellou domluvit, neboť Alžířanova arabština byla pro Egyptany špatně srozumitelná. Jednání byla vedena v francouzštině a jediným výsledkem bylo, že Násir přislíbil materiální a finanční pomoc teprve potom, co bude zahájena revoluce. (HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. s. 85)

113 HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. s.79

114 Tamtéž s. 85-86

115 Tamtéž s. 89-91

hlediska zcela bezvýznamné, ale jejich politický dopad byl obrovský.

I přes nárůst nacionalismu v oblasti byli Francouzi násilnými akcemi překvapeni. Jejich bezpečnostní složky nebyly připraveny na větší vojenské operace a možnosti jak čelit guerillové válce byly zcela mimo francouzské schopnosti. Po prvotním šoku se úřady rychle vzpamatovaly a začaly s represemi. Hned z počátku povstání Francouzi pozatýkali vedení MTLD Messalihu Hadže, která o útocích ani nevěděla, a fakticky rozprášili její vedení.¹¹⁶

Vláda, poučená z povstání v květnu 1945, se pokusila předejít krvavým událostem.¹¹⁷ Bezpečnostním složkám se nedařilo povstalce úplně zlikvidovat. I tak se jejich počet během prvních několika měsíců podařilo značně snížit, hlavně díky zimě a nedostatku potravin, kterými povstalci trpěli. Povstalecké síly, i když značně oslabené, dokázaly stále provádět diverzní akce, likvidovat francouzskou infrastrukturu, ničit vojenský materiál a zabíjet vojáky. Jak rostla úspěšnost útoků, tak Francouzi sahalí ke stále brutálnějších metodám. Povstalci díky tomu získávali větší podporu obyvatel.¹¹⁸

V reakci na zhoršující se situaci se Alžírský generální guvernér Jacques Soustelle pokusil o provedení reform. Reformy měly získat zpět podporu muslimské části populace a FLN si tuto hrozbu jasně uvědomila. Její reakcí byl teror proti muslimům podporujícím Francii. Tato taktika se vyplatila a FLN začala získávat pod kontrolu větší oblasti, i když stále jen v horských oblastech a odlehlejších místech země. Území FLN se ale rozšiřovalo jen pozvolna.¹¹⁹

Situace na francouzské straně nebyla příliš dobrá. Jak už jsme uvedl naprostá nepřipravenost a nedostatek mužů znemožňoval ochranu obyvatel před terorem ze strany FLN. To se projevilo například v oblasti v okolí města Philippeville, kde se už od léta 1955 shromažďovali rebelové. Francouzské zpravodajské služby o tom měly informace, ale byly značně nepřesné.¹²⁰ Na podzim 1955 kdy došlo k jednomu z největších nájezdů feláhů¹²¹ na pied-noir a muslimy loajální francouzské správě. K jednotkám FLN se přidali také jejich stoupenci a část místních muslimů. Francouzské bezpečnostní složky byly informovány o pohybech rebelů a bylo jasné, že k něčemu dojde v nejbližších hodinách, ale reakce velení

116 HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. s. 99

117 Tamtéž s. 100

118 WINDROW, Martin; CHAPPELL, Mike. *The Algerian War 1954-62*. London : Osprey, 1997. s. 8

119 GALULA, David. *Pacification in Algeria, 1956-1958*. Santa Monica : Rand Corporation. 2006, 324 s. 18

120 AUSSARESSES, gen. Paul. *The Battle of the Casbah: Terrorism and Counterterrorism in Algeria 1955-1957*. New York : Enigma Books, 2006. s. 31-38

121 Feláhové (*fellaghas*) bylo běžné francouzské označení pro partyzána z FLN/ALN

byla nulová.¹²²

Boje ve městě a okolí propukly ráno 19. srpna 1955. Město Philippeville vzalo útokem několik stovek rebelů, ale byly tvrdě odrazeni připravenou armádou. Boje v okolí však probíhaly zcela jinak. Nejvíce útokem utrpělo městečku El-Halia, žilo na 160 kolónů a asi 2000 Alžířanů.¹²³ Povstalci zmasakrovali 123 obyvatel, z toho 71 pied-noir, mezi mrtvými byly i malé děti a staří lidé.¹²⁴ Následovala tvrdá odplata francouzských bezpečnostních složek. „*Represe byly rozsáhlé. Armáda zahájila akci podobně jako v květnu 1945. V oblasti Východní Constantine si armádní akce vyžádala tisíce mrtvých na straně domorodého muslimského obyvatelstva. Oficiální zprávy udávají na 1 273 mrtvých. FLN podle svých vlastních vyšetřovacích závěrů došla k počtu 12 000 muslimských obětí.*“¹²⁵

Významným okamžikem pro FLN byl podzim roku 1955, kdy se jí podařilo prosadit projednávání alžírské otázky na půdě OSN a internacionalizovat tak celý konflikt.¹²⁶ Podle každoročního zintenzivnění útoků přicházejících v toto podzimní období ho Francouzští vojáci tento fenomén nazývali „*United Nations fever*“ (horečka Spojených národů).¹²⁷ Opozice proti francouzské vládě se však netvořila jen v Alžírsku z místních muslimů. Samotní Francouzi, zejména intelektuálové a levicově naladěná část obyvatelstva, začali kritizovat politiku své vlasti. Mezi nejvýraznější osoby angažujících se v protiválečných aktivitách patřili například Albert Camus, Jean-Paul Sartre a Simone de Beauvoir.¹²⁸

Situaci neuklidnily ani volby z počátku roku 1956, po kterých se premiérem stal Guy Mollet, který nahradil Jacquese Soustella na pozici Generálního guvernéra v Alžírsku gen. Georgesem Catrouxem. Tento krok vyvolal protesty kolónů v Alžíru.¹²⁹ Demonstrace, později označované jako „*journée des tomates*“ („rajčatové dny“, nazývané podle rajčat házených demonstranty), donutily vládu v Paříži k návratu Soustella na svou původní pozici. Kolonisté tak znovu prokázali svou sílu a vliv na pařížskou vládu.

Po získání nezávislosti Tuniska 20. března 1956 a Maroka 2. března 1956 získali alžírští povstalci nové spojence.¹³⁰ FLN využila těchto nových možností a vybudovala si v

122 AUSSARESSES, gen. Paul. *The Battle of the Casbah: Terrorism and Counterterrorism in Algeria*. s. 35

123 Tamtéž s. 45

124 HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. str. 122

125 STORA, Benjamin. *Appelés en guerre d'Algérie*. Paris : Gallimard 1997. s. 18-19

126 Tamtéž s. 20-21

127 GALULA, David. *Pacification in Algeria, 1956-1958*. str. 6

128 HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. s. 124-127

129 STORA, Benjamin. *Appelés en guerre d'Algérie*. s. 22-23

130 HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. str. 106

obou státech své základny. Maroko i Tunisko začaly nakupovat zbraně pro FLN a pomáhaly s jejich pašováním do Alžírsku.¹³¹ Síla FLN roste také díky postupnému sjednocování jednotlivých opozičních skupin pod hlavičku FLN.

Na Soummamském summitu, který proběhl v srpnu 1956, došlo k setkání vůdců FLN. Jeden z vůdců, Ramdan Aban, radikál a zastánce brutálních útoků proti kolonistům prosadil většinu svých návrhů a určil budoucí směřování odboje.¹³² Vznikla tak *Armée de Libération Nationale* (ALN, Armády národního osvobození) a byla mimo jiné ustanovená také *Conseil National de la Révolution Algérienne* (CNRA, Národní rada pro alžírskou revoluci), jakási obdoba parlamentu. Dalším významným bodem bylo rozhodnutí o připojení území Sahary, jenž bylo spravováno nezávisle a historicky k Alžírsku nepatřilo, k budoucímu nezávislému Alžírsku.¹³³

Jak narůstal počet útoků FLN ukazovalo se, že počty francouzských vojáků jen z obtížemi dokáží udržet pořádek a zajistit bezpečnost v zemi. Akce armády byly z nedostatku pouze hlídkové, samotné pronásledování rebelů bylo jen výjimečnou činností. Vláda v Paříži se rozhodla pro radikální řešení a povolala rezervisty. Tento akt se neseťkal z výraznějším odporem neboť většina mladých branců toužila dokázat, že po ne příliš zdařilé druhé světové válce jsou francouzští vojáci pořád dobří a dokáží porazit nepřítele.¹³⁴

V říjnu 1956 se francouzské tajné službě SDECE podařil husarský kousek, když unesla letadlo, které mířilo z Maroka do Tuniska. Na palubě byli čelní představitelé FLN včetně Ahmeda Ben Belly. Tento akty však vyvolal mezinárodní protesty, ale zadržení se na svobodu dostali až po konci války. Výsledkem únosu bylo navýšení dodávek zbraní FLN, jak ze strany Maroka a Tuniska, ale také z Egypta. Na konci roku 1956 se francouzského velení chopil zkušený gen. Rauol Salan. Ale pied-noir nebyli stále spokojení. Podle nich byl tento muž, budoucí člen teroristické skupiny AOS, málo radikální a rozhodli se ho zavraždit. Atentát známý jako „*affaire du bazooka*“ však selhal a místo generála byl omylem zavražděn jiný důstojník.¹³⁵

FLN se pokusila přenést boj, který dosud probíhal zejména ve venkovských

131 Další informace o zbrojních dodávkách např. ZÍDEK, Petr. *Československo a francouzská Afrika 1948-68*. Praha : Libri, 2006. s. 78-84

132 Více o jeho osobě a záměrech viz. HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. s. 12-134

133 HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. str. 145

134 STORA, Benjamin. *Appelés en guerre d'Algérie*. str. 30

135 Více o této události viz. AUSSARESSSES, gen. Paul. *The Battle of the Casbah: Terrorism and Counterterrorism in Algeria*. s. 105-112

oblastech, do měst aby své akce zviditelnili. V první polovině roku 1957 vrcholí bombová kampaň jejíž cílem jsou zejména civilisté bez rozdílu zda jde o muslimy nebo osadníky. Yacef Saadi spolu s Ali Amarem, známějším jako Ali-la-Poite, vybudovali a vedli podzemní síť v Alžírě a okolí. Jejich teroristická kampaň založená na bombových útocích byla tak úspěšná a rozsáhlá, že se situace v Alžírě vymkla kontrole úřadů. Do Alžírě, kde dosud bezpečnost zajišťovali pouze policisté, byla povolána armáda. *10e Division Parachutiste* (10e DP, 10. výsadkové divize) generála Massua rozpoutala nejznámější akci války, bitvu o Alžír. Rázie výsadkářů v arabských čtvrtích, hromadné popravy a mučení zlomily odpor povstalců do konce roku 1957. Ztráty FLN a jejich stoupenců během bitvy o Alžír dodnes nejsou zcela známy, ale je jisté, že bylo zatčeno několik tisíc lidí a údajně víc jak 3 000 z nich bylo popraveno.¹³⁶

Ve snaze zastavit pronikání povstalců do Alžírsku z jejich zahraničních základen v Tunisku a Maroku bylo rozhodnuto o vybudování tzv. „Morice Line“ (Moriceova linie). Tato linie složená s kilometrů ostnatého drátu, elektrických plotů, minových polí a hlídkových věží se postupně ukázala jako velmi účinná a dokázala značně znepríjemnit situaci FLN. Od vzniku této linie dochází postupnému kolapsu jednotek ALN v Alžírsku. ALN začíná strádat nedostatkem munice, zbraní a zásob. Přesto se Francii pořád nedařilo získat na svou stranu alžírské muslimské obyvatelstvo. *„Zkušenosti ukázaly v tomto typu války jsou politické faktory stejně, ne-li ještě více důležitější než vojenské. V Alžírsku to platilo obzvláště, zejména po roce 1956, kdy francouzská armáda měla nad povstalcí navrch jak v materiální, početní i kvalitativní stránce.“*¹³⁷

Řešení alžírského problému však bylo v nedohlednu. Armáda sice poměrně úspěšně povstalce likvidovala, ale politické elity se nedokázaly dohodnout v dalším postupu. Slabé vlády v Paříži nedokázaly prosadit jakékoliv změny v politice v Alžírsku neboť síla radikálních pied-noir, neochotných k jakémukoliv kompromisu, stále rostla. Politická reprezentace FLN však stále posilovala. FLN využívala mezinárodní situaci a soupeření východu se západem k posílení svého vlivu. Na Francii tlačily jak arabské země, tak i USA a Velké Británie. Sítilo také protiválečné hnutí v samotné Francii.¹³⁸ Vztahy s okolními zeměmi, zejména s Tuniskem, se vyhrotily po náletu francouzských letadel na tuniskou příhraniční vesnici Sakiet Sidi Jusuf na počátku roku 1958, kde zemřelo několik desítek civilistů.

136 AUSSARESSES, gen. Paul. *The Battle of the Casbah: Terrorism and Counterterrorism in Algeria*. str. 166

137 GALULA, David. *Pacification in Algeria, 1956-1958*. str. 5

138 Podrobnosti viz.: HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. s. 236-247

Rok 1958 byl pro ALN kritický. Její jednotky byly odříznuty od svých základů v Maroku a Tunisku a trpěly nedostatkem zásob. Jedinou možností bylo prorazit Morisovu linii a obnovit zásobování. Obě strany utrpěly velké ztráty, Francouzi přicházeli měsíčně o zhruba 350 mužů a ALN i o víc jak 3000. I přesto se některým jednotkám ALN podařilo proniknout do Alžírsku se zásobami.¹³⁹

Politická krize v Paříži spojená s neschopností slabých vlád situaci v Alžírsku vyřešit vedla k lidovým nepokojům. Celá situace eskalovala v Alžírsku v květnu 1958, kdy se začaly množit nepokoje mezi pied-noir a vyvrcholili vzpourou proti vládě v Paříži. Armáda se připojila k nespokojeným občanům. Pučisté se obrátili na generála de Gaulla a požádali ho, aby se ujal vedení země. De Gaulle žádosti pučistů vyhověl, ale volil obezřetnější cestu k moci, skrze zákonné prostředky. De Gaulle byl 1. června 1958 jmenován předsedou vlády a Národní shromáždění mu vyslovilo důvěru.¹⁴⁰

Charles de Gaulle inicioval změny v francouzské IV. Republice, které vedly k vyhlášení nové ústavy a vytvoření V. republiky 5. října 1958. De Gaulle podnikl cestu do Alžírsku ve snaze uklidnit situaci. Promluvil zde ke kolónům a slíbil jim zachování francouzského Alžírsku.¹⁴¹ De Gaulle se pokusil přimět FLN k příměří, když vyhlásil tzv. „*la paix des braves*“ („mír statečných“) v říjnu 1958. Bojovníkům FLN, kteří se vzdají a složí zbraně přislíbil milost. FLN odmítla příměří. De Gaulle se pokusil o zlepšení situace v Alžírsku vyhlášením tzv. Constantinskému plánu 3. října 1958 jehož cílem byly investice do infrastruktury a zlepšení životní úrovně v Alžírsku.¹⁴² Když se na konci roku 1958 de Gaulle stal prezidentem Francie, vyměnil armádní vedení v Alžírsku a vrchním velitelem armády jmenoval gen. Maurice Challa.

Challe začal připravovat nové plány na konečnou likvidaci odporu v Alžírsku. Díky uzavření hranic a praktické izolace sil ALN na území Alžírsku připravil sérii rozsáhlých operací, které se rozběhly na počátku roku 1959. Byly uzavřeny velké oblasti, civilisté byli přesídleni a oblast byla následně vyčištěna armádou. ALN na území Alžírsku je těmito akcemi silně postižena. Ztráty ALN jsou obrovské, ještě v roce 1958 disponovali povstalci v Alžírsku asi 46 000 muži, po Challových operacích se do roku 1961 jejich počet snížil na 16 000 a v době Évianských dohod dosahoval počet partyzánů sotva 7000.¹⁴³

139 WINDROW, Martin; CHAPPELL, Mike. *The Algerian War 1954-62*. s. 10

140 ORT, Alexandr. *Francouzská koloniální politika po 2. světové válce*. Praha : Academia, 1968. s. 243

141 HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954-1962*. s. 300-301

142 LACINA, Karel, et al. *Nejnovější dějiny Afriky*. s. 203

143 SUTTON, Keith. *Army Administration Tensions over Algeria's Centres de Regroupement, 1954-1962*. *British Journal of Middle Eastern Studies* [online]. 1999, 26, 2, [cit. 2009-12-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/195925>>. s. 269

Úspěch protipovstaleckých operací v Alžírsku nicméně nevedl k likvidaci FLN. Její zahraniční křídlo sílilo. FLN vyhlásila 19. září 1958 vznik *Gouvernement provisoire de la République algérienne* (GPRA, Provizorní vláda Alžírské republiky). Na základnách v Tunisku byla pod vedením plukovníka Boumedienna ALN vyzbrojovaná východním blokem.

Francouzská politická reprezentace v čele s de Gaullem si začíná uvědomovat, že francouzské Alžírsko nebude udržitelné. Při projevu 19. září 1959 se de Gaulle vyslovil pro sebeurčení Alžírka.¹⁴⁴ Tento projev měl dopad zejména na kolonisty v Alžírsku. V lednu 1960 došlo k masivním protestům pied-noir známým jako „týden barikád“. Situace se vyhrotila, došlo k střelbě na policii a armáda musela situaci uklidňovat. Část armády, zejména parašutisté a legionáři odmítli použít proti pied-noir sílu.¹⁴⁵ Situace se nakonec uklidnila, ale ne na dlouho. Francie se dostává pod silný mezinárodní tlak, zejména z strany Sovětského svazu a Číny

Na počátku roku 1961 už bylo celkem jasné, že Francouzské Alžírsko je ztraceno. Část armáda a hlavně její elitní složky jako výsadkáři a legionáři, kteří bojovali prakticky celou válku odmítali jakékoliv úvahy o samostatnosti Alžírka. K nim se přidali radiální kolonisté a ve výročí „týdne barikád“, 25. ledna, se sešla skupina příznivců francouzského Alžírka a byla založena *Organisation Armée Secrète* (OAS, Organizace tajné armády).¹⁴⁶ Jejími členy byli i generálové Salan a Challe.

De Gaulle 11. dubna 1961 uznal právo Alžírka na nezávislost. O deset dní později, 22. dubna, propuklo v Alžíru povstání jehož čele stáli generálové Salanem, Challem, Zellerem a Jouhaudem a jejich výsadkáři. Naštěstí pro de Gaulla se k povstání odmítli připojit rezervisté. Armádní jednotky, které se účastnily povstání byly rozpuštěny, mnoho jejich důstojníků včetně gen. Challa bylo zatčeno, jiní jako např. gen. Salan se stáhli do ilegality nebo OAS.

V květnu 1961 začalo vyjednávání mezi Francií a FLN v Évianu, ale první rozhovory selhaly. Další kolo jednání proběhlo v březnu 1962. OAS se stále nechtěla smířit s prohrou a zorganizovala vlnu atentátů jak v Alžírsku tak ve Francii. Finální dohoda byla uzavřena 19. března 1962, kdy bylo uzavřeno příměří mezi Francií a FLN, 17. června skončily všechny boje v Alžírsku a po referendu byla 3. července vyhlášena nezávislost Alžírka.¹⁴⁷

144 HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. s. 344

145 WINDROW, Martin; CHAPPELL, Mike. *The Algerian War 1954-62*. s. 11

146 HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. s. 440-441

147 SHULZE, Reinhard. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. s. 186

2.3 Maroko a Francie

Maroko se od svých sousedů lišilo v jedné zásadní věci. Až do svého obsazení Francií a Španělskem bylo nezávislou zemí. *Maroku vládla ok roku 1668 šarífská dynastie Alawitů*¹⁴⁸, která si udržela moc až do současnosti. Počátkem 19. století bylo Maroko nezávislé a poměrně nedotknuté Evropou. Maročtí sultáni se drželi mimo světové dění a se svými sousedy udržovali poměrně přátelské styky. Ve 30. letech 19. století pobývalo v Maroku pouze 248 Evropanů (údaj z roku 1832), a to jen v přístavech, po vnitrozemí neměli povoleno se pohybovat.¹⁴⁹ Zapojení Maroko do světového dění zapříčinila až invaze Francouzů do sousedního Alžírsko roku 1930. Marocký sultán byl do konfliktu zatažen, neboť nemohl zůstat stranou. To jak z náboženských důvodů (ochrana muslimů před invazí „nevěřících“) tak mocenských (nároky Maroka na západní části Alžírsko)¹⁵⁰ Tento postoj však vedl ke konfrontaci z Francií a vyústil v porážku Maroko roku 1844 v bitvě u Isly. Zde se jasně ukázala zaostalost marocké armády a obrovská převaha Evropanů.

Ve 40. letech 19. století se o Maroko začínají intenzivněji zajímat evropské mocnosti, zejména Anglie a Francie.¹⁵¹ V této počáteční fázi kolonizace byli úspěšnější Britové, kteří roku 1856 uzavírají s marockým sultánem obchodní smlouvu, která jim zaručila nižší dovozní cla a zrušení státních monopolů a tudíž i jednodušší přístup na marocký trh.

Od druhé poloviny 19. století začíná přímé soupeření velmocí o Maroko, které vyvrcholí na počátku 20. století. K prvnímu střetu došlo roku 1859-1860, kdy se do dění v zemi zapojilo Španělsko. Po vzoru Napoleona III. se rozhodlo pro vojenskou akci a střetlo se z marockým vojskem.¹⁵² Španělé zvítězili a získali území na severu Maroka v okolí svých enkláv Ceuta a Melilla. Triumf Španělům zajistil také k podepsání obchodní smlouvy s Marokem a tudíž i obdobné postavení jaké získala Velká Británie svou smlouvou z roku 1856.¹⁵³ Přítomnost evropanů v Maroku je stále silnější, ale jejich koncentrace je stále jen v přístavech, zejména v Tangeru, kde sídlili evropští diplomaté.

Nový marocký sultán Mawláj Husajn (1873-1894 se pokoušel reformovat zemi, ale jeho snahy naráženy na silný odpor místních tradičních autorit, jako byli duchovní, vůdci kmenů a představitelé samosprávy.¹⁵⁴ Pokus o reformu armády pak narazil na nedostatek

148 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 176

149 Tamtéž s. 177

150 Tamtéž s. 177

151 Tamtéž s. 177

152 CHALUPA, Jiří. *Španělsko - Stručná historie států*. s. 121

153 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 350

154 Tamtéž s. 350

financí. Maroku se také podařilo udržet si nezávislost. Na madridské konferenci konané v květnu a červenci 1880 se marocká otázka internacionalizovala a velmoci získaly rovný přístup k možnosti získávat koncese v Maroku. Tento akt představoval pro Maroko obrovskou výhodu, neboť soupeření mocností bez jasného favorita, umožnil zemi udržet si samostatnost.¹⁵⁵

2.3.1 Soupeření mocností o Maroko

Situace se však zásadně mění po smrti sultána Mawláje Hasana roku 1894. Jeho neploletý nástupce si jen těžko za pomoci regenta udržoval autoritu. Domácí opozice sílila a odmítala pokusy o reformy. Povstání propuklo roku 1903 ve východním Maroku pod vedením Džilálího ibn Idrise, známého také jako Bú Himára. „*V této chvíli však povstalci narazili na imperiální zájmy Francie, která v prosinci 1899 obsadila oázy Tuát, považované za marocké teritorium, a od roku 1902 pronikala do Mauretánie.*“¹⁵⁶ Zde se poprvé objevuje silící francouzský tlak na ovládnutí oblasti. Po dohodách z Itálií a Británií Francie rychle posiluje své postavení v oblasti. Po dohodě Francie se Španělskem byl osud země zpečetěn. Obě země si Maroko rozdělily mezi sebe.¹⁵⁷

Proti těmto snahám se postavilo Německo, které si také dělalo naděje na získání nového území. Roku 1905 německý císař Vilém II. podpořil v projevu ideu svobodného obchodu a nezávislost Maroka.¹⁵⁸ Tyto spory se pokusila vyřešit mezinárodní konference v Alžerii z dubna 1906, kde byly Německu garantovány jeho ekonomické zájmy, ale Španělé spolu s Francouzi získali kontrolu nad marockou policií a Maroku jeho nezávislost a celistvost území.¹⁵⁹ Tento stav už byl jasně nevyvážený v neprospěch jak Německa, tak Maroka a bylo jen otázkou času kdy dojde k úplné mocenské kontrole Maroka Španěly a Francouzi.

Maročané se pronikání evropanů postavili a po násilnostech z dubna a června 1907, kdy byli zabiti evropané následovalo obsazení Maroka francouzskou a španělskou armádou. I přes odpor Maročanů a pokusu dosadit nového sultána, který by se postavil evropanům a povstáním, obsadili Francouzi střed země, Španělé pak zóny na severu a jihu Maroka. Po obsazení Fezu francouzskými vojsky roku 1911 došlo k vyhocení situace.

155 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 351

156 Tamtéž s. 351

157 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 352, CHALUPA, Jiří. *Španělsko - Stručná historie států*. s. 136

158 Za tímto projevem je vidět jasně snaha Německa nedovolit ekonomické ovládnutí Maroka Španěly a Francouzi.

159 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 352

Německo se pokusilo znovu stav věcí zvrátit vysláním válečných lodí. Do marockých vod připlul dělový člun *Panther* a lehký křižník *Berlin*, které měli pomoci obhájit zájmy Německa. Krize nakonec byla zažehnána dohodou z 4. listopadu 1911, kdy výměnou za volnou ruku v Maroku získalo Německo od Francie část území Konga sousedící s Kamerunem.¹⁶⁰

Marocký sultán Mawláj Abd al-Háfiz podepsal z Francií protektorátní smlouvu 30. března 1912 a v listopadu byla podepsána obdobná dohoda se Španělskem. Francouzi tak získali území v centrální části Maroka, Španělé pak oblast Rífu, Ifni a Rio de Oro a nad Tangerem byla vyhlášena mezinárodní správa.¹⁶¹ Protektorátní smlouva znamenala pro Maroko de facto přímou kolonizaci evropany, kteří do té doby byly marginální menšinou v přímořských přístavech. Kolonisté začali přicházet do země a usazovali se jak ve městech, tak na venkově. Počet kolonistů raketově narostl. Roku 1912 byl jejich počet zhruba 9000, o dva roky později už 60 000 a roku 1921 v Maroku žilo na 162 000 evropských přistěhovalců.¹⁶² Je jasné, že takový nárůst kolonistů a zabírání půdy se začaly projevat na náladách domorodých obyvatel.

2.3.2 Rífská republika

Největší povstání propuklo v severní části země na pomezí mezi francouzskou a španělskou zónou. Španělská armáda, která se jen těžko zotavovala z porážek a ztráty kolonií v Jižní Americe v předchozích letech, jen těžko postupovala od pobřeží k horám Rífu. Boji s povstalcí nepomáhala ani složitá domácí situace.¹⁶³ Španělé se proto než bojem pokoušeli místní kmeny získat na svou stranu úplatky. Tato politika v Rífských horách selhávala, když byli Španělé donuceni uznat autonomii některých rífských kmenů.¹⁶⁴

Problémy s horskými kmeny přerostly v otevřené povstání roku 1921 s požadavkem na úplnou nezávislost. V čele povstání stanul °Abd al-Karím, kaid (*qa'íd*) kmene Ajt Waríjáhil, který získal vzdělání ve Španělsku. °Abd al-Karím sjednotil 12 kmenů a založil Rífskou republiku (*Al-džumhúrija ar-rífija*) v jejímž čele stanul jako president (*amír*).¹⁶⁵ °Abd al-Karím se pokoušel zavádět také novinky jako telefon, budoval silniční síť a pokoušel se reformovat samosprávu. Demoralizovaní Španělé pod vedením samotného diktátora

160 GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. s. 354

161 Tamtéž s. 354

162 HRBEK, Ivan. *Dějiny Afriky, II* s. 415

163 CHALUPA, Jiří. *Španělsko - Stručná historie států*. s. 68

164 HRBEK, Ivan. *Dějiny Afriky, II* s. 416

165 GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu* s. 162

Primo de Riverý byli postupně vytlačeni ze své Marocké državy a zbylo jim pouze pobřeží. Rífská republika dokonce navrhla Španělsku mír, to na něj však nikdy nepřistoupilo.¹⁶⁶ Rífský stát však neměl dlouhého trvání. Po útoku na Francouze v dubnu 1925 musel °Abd al-Karím čelit daleko silnějšímu protivníkovi než španělské armádě. Francouzi však byli nemile překvapeni odhodláním horalů bránit republiku. Velení nad francouzskými vojsky převzal maršál Petain, který ve funkci nahradil dosavadního generálního rezidenta maršála Lyauteye. Roku 1925 obě mocnosti zkoordinovaly své vojenské operace a odpor rífských sil byl zlomen. Ty však přešly na guerillovou taktiku a ještě několik let trápily okupační síly. Jen pro zajímavost je vhodné uvést, že pro poražení Rífského povstání musela Francie nasadit až 200 000 a Španělsko 100 000 mužů, zatímco rífská armáda dosáhla zhruba 70 000 bojovníků.¹⁶⁷ Někteří Rífští vojáci však nepokračovali v partyzánských akcích, ale přidali se k vítězům a až na 100 000 Maročanů se účastnilo španělské občanské války v letech 1936-39 na straně gen. Franca.¹⁶⁸

Po poražení Rífského povstání dochází z ustálení koloniální správy na obsazených územích. Oficiálně je sice země stále pořád pod správou sultána, ale ve skutečnosti vládnou evropané za pomoci koloniálních úředníků a armády. Francouzi převzali původní dělení země na ovládanou část (dříve *bilád al-machzan*, francouzsky *Maroc utile*—užitečné Maroko) a na oblasti mimo plnou kontrolu (*bilád as-sibá*), kde využívali ke správě kaidy (náčelníky) jednotlivých kmenů. Roku 1930 vydáním tzv. Berberského dekretu (berberský dáhir/záhir) se pokusili rozvrátit vznikající opozici. Tento dekret totiž vyjímал berberské kmemy z pravomoci islámských soudů a stavěl je pod pravomoc civilních francouzských soudů. Tady je možné vidět paralelu s chováním Francouzů v Alžírsku, kde byly snahy protěžovat Berbery proti Arabům a získat tak jejich podporu.

Ve 30. letech v rámci růstu nacionalismu dochází ke vzniku opozice jenž se sdružuje v nově vzniklých politických stranách. První stranou, která v Maroku vznikla byl Maghribský blok vlastenecké akce (*Kutlat al-amal al-watani al-maghribi*) založený roku 1934 Allálem al-Fásím a Muhammadem al-Wazzáním. Požadavky na správní reformy a větší podíl Maročanů na vládě a následné nepokoje vedly k zakázání strany roku 1937. Politická vůle po změně však stále trvala a proměnila ve vznik dvou politických subjektů. Prvním byla monarchistická Vlastenecká strana (*hizb al-watanni*) vedená al-Fásím¹⁶⁹ a druhým

166 HRBEK, Ivan. *Dějiny Afriky, II s. 417*

167 HRBEK, Ivan. *Dějiny Afriky, II. s. 418*

168 GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu s. 163*

169 Ivan Hrbek (HRBEK, Ivan. *Dějiny Afriky, II s. 416*) uvádí tuto stranu pod názvem Vlastenecká strana pro uskutečnění požadavků (*Al-hizd al-watani li tahkík al-matálib*) naproti tomu Gombár (GOMBÁR, Eduard.

Strana národního hnutí založená Wazzáním požadující parlamentní demokracii. Strany však působily necelý rok než byly na podzim 1937 zakázány.

2.3.3 Boj za nezávislost

Druhá světová válka měla i na Maroko značný vliv. Po kolapsu Francie v létě 1940 bylo Maroko přičleněno k petainovské profašistické vládě ve Vichy a stejně jako např. v Alžírsku, došlo k utvrzení koloniální správy. Slabosti Francie využil gen. Franco v červenci obsadil Tanger. Situace se však zásadně mění roku 1942 po vylovení spojenců v severní Africe. Vznikají nové strany, roku 1943 Komunistická strana Maroka (*Partie communiste marocaine*, PCM), Strana nezávislosti (*Hizb al-Istiklál*) podporovaná sultánem Muhammadem V., který také podporoval myšlenku nezávislosti. Tento jeho postoj ještě utvrdila konference v Casablance v lednu 1943, kde jeho postoje podpořil prezident USA Roosevelt.¹⁷⁰

Po ekonomické stránce Maroko vzkvétá. Příchod kolonistů znamenal modernizaci země, rozvoj infrastruktury a průmyslu. Na této modernizaci však vydělávají jen kolonisté. Přes proklamovanou civilizační misi Francie stále většina Maročanů žijla na venkově, neměla přístup ke kvalitnímu vzdělání a moderním výtvarným uměním. Těch málo domorodců, co vzdělání mělo, postrádalo šanci na uplatnění neboť byli zastíněni evropskými přistěhovalci, kteří byli upřednostňováni. Domorodé obyvatelstvo tak je odstaveno na vedlejší kolej, vidí kolem sebe technický pokrok, ale nemohou ho používat.¹⁷¹ Ojedinelé snahy o reformy selhávají zejména díky kolonistům. „...právě představitelé alžírských Francouzů bedlivě střeží celý Maghreb, stavějí se proti jakékoliv reformě v Tunisku nebo v Maroku, která by časem mohla omezit jejich vládu v Alžírsku.“¹⁷² Ve Francii, která je v poválečných letech zmítaná politickou nestabilitou jsou jakékoliv pokusy o reformy znemožněny neschopností politické reprezentace k dosažení dialogu.

Roku 1947 sultán veřejně podpořil nacionalisty a jejich požadavek na nezávislost. To vedlo ke zhoršení jeho vztahu z Francouzi. Ti využili marrakéšského pašu Thámího al-Gláví s jehož pomocí sesadili sultána z trůnu a poslali ho do vyhnanství. Jako náhradu za sesazeného sultána Muhammada V. využili jeho strýce Mawláje Muhammada bin Arafa a dosadili ho na trůn.¹⁷³ Tento krok se, ale koloniální moci vymstil. Na stranu sesazeného

Kmeny a klany v arabském Maghribu s. 163) jen jako Vlasteneckou stranu (*Al-hizd al-watani*), já jsem zvolil název kratší, jelikož je z novější publikace.

170 SHULZE, Reinhard. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. s. 143

171 FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. s. 340

172 Tamtéž s. 340

173 GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu* s. 164

panovníka se postavila veřejnost a mohutné demonstrace pozici Muhammada V. Posílily natolik, že se 16. listopadu 1955 triumfálně vrátil do vlasti a chopil se vlády. Ještě v prosinci 1955 byla vytvořena nová vláda kdy byly zastoupeny marocké politické strany. Byl o jasné, že Maroko je jen krok od získání nezávislosti.

Francie zrušila protektorátní smlouvu z Marokem 2. března 1955 a země získala nezávislost. Ještě v dubnu téhož roku Francii následovalo Španělsko a navrátilo mu území na severu země s výjimkou enkláv Ceuta a Mellila. V říjnu 1956 byl k Maroku připojen Tanger. Maroko tak získalo samostatnost, ale jeho cíle nebyly stále splněny. Marocké elity doufaly ve vznik „Velkého Maroka“ zahrnující kromě samotného Maroka také části západního Alžírsku, Španělskou Saharu (Západní Saharu/Rio de Oro) a také Mauritánii.¹⁷⁴ a Francie zrušila protektorátní smlouvu

2.4 Mauritánie a Francie

Evropské mocnosti se začaly o Mauritánii zajímat už od roku 1443, kdy Portugalci obsadili ostrov Aguin. Ostrov postupně měnil své majitele, Holanďany, Španěly a Angličany nakonec vystřídali Francouzi.¹⁷⁵ Obsazování území, dnes známého jako Mauritánie bylo na rozdíl od oblastí na sever od Sahary vedeno ze Senegalu, hlavního centra francouzských kolonií v západní Africe.

Postup od jihu byl zapříčiněn dvěma faktory. Prvním byla Sahara. Francouzské pronikání do této rozlehlé pouštní oblasti bylo obtížné a proniknout skrze ní ze severu k Čadskému jezeru se podařilo až roku 1898. Dlouhodobější zábor území byl složitý zejména zásluhou místních Tuarégů, kteří kladli Francouzům silný odpor. Sahara byla obsazena až 1902 kdy se podařilo porazit nomádké kmeny ahaggarských Tuaregů a Sahara pak byla coby „Jižní teritoria“ připojena k Alžírsku¹⁷⁶. Ani po této anexi však nebyla Sahara plně podrobena a lokální povstání stále propukala. Druhým faktorem, proč byl zábor Mauretánie veden z jihu byl čistě politický. Maroko, na severu bylo v době francouzské expanze do Mauritánie ještě nezávislé. Právě s Marokem souvisí důvody proč byla Mauritánie zabrána. Francie se na přelomu 19. a 20. století pokoušela konsolidovat své panství v severní Africe a Maroko jako jedné odolávalo. Jeho obklíčení francouzskými državami by jeho následnou anexi zjednodušilo.¹⁷⁷

174 GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu* s. 164

175 Tamtéž s. 194

176 Toto území bylo až do svého oficiálního připojení ke svobodnému Alžírsku spravováno vojensky a nebylo oficiální součástí Alžírsku, ale vojenští velitelé spravující Saharu podléhali velení v Alžíru.

177 HRBEK, Ivan. *Dějiny Afriky, II.* str 458

Postup na sever ze Senegalu začal roku 1902 a byl velmi složitý. Francouzi se pokoušeli využívat sporů mezi jednotlivými kmeny a pomocí úplatků a různých benefitů si zajistili také podporu marabůtů.¹⁷⁸ Odpor místních kmenů byl silný a dokonce se jim podařilo uštvědit Francii několik těžkých porážek. Při jedné z nich v roce 1905 v Tidžikže se dokonce Maurům podařilo zabít vrchního velitele francouzských vojsk v oblasti kapitána Copollaniho.¹⁷⁹

Nejtěžší odpor museli francouzská vojska překonat v severní Mauritanii. Postavili se proti nim spojená vojska marabuta Má al-Ajnajna, kterého podporoval Marocký sultán. Maroko považovalo území Mauretánie za své historické území a podporovalo místní odpor proti pronikání Francie. Tyto územní nároky budou následně hrát velmi důležitou roli jak při vzniku samostatné Mauretánie, tak v konfliktu o Západní Saharu.

Odpor proti francouzské expanzi se podařilo zlomit, ale až do 30. let 20. století byla situace, zejména na severu Mauretánie neklidná a nedalo se hovořit o plném ovládnutí země. K tomu došlo až roku 1936 kdy byly zlomeny poslední zbytky organizovaného odporu.¹⁸⁰ Odpor proti koloniální politice přivítala také První světová válka. Hlavním příčinou nebyla agitace agentů centrálních mocností ani ekonomické využívání kolonií, ale přetrvávající agresivní politika Francie v oblasti a zejména verbování domorodých vojáků do francouzské armády.¹⁸¹

Mauritánie byla oficiálně přičleněna k francouzským državám roku 1904, když byla vyhlášena protektorátem a stala se součástí Francouzské západní Afriky. Její status se změnil roku 1920, kdy se stala oficiální kolonií, ale stále pod správou ze senegalského Saint Louis.¹⁸² Správa země se však lehce lišila od dalších francouzských kolonií. Mauritanie, která byla až do roku 1903 známá jako Šinkít¹⁸³, byla oblastí, kde se střetávala arabsko-berberská Afrika s Afrikou subsaharskou. Tento fakt pak následně ovlivňoval jak přístup francouzských koloniálních úřadů, tak politický vývoj oblasti. Zatímco arabsko-berberské či Maurské obyvatelstvo se cítilo historicky spřízněné s Marokem, tak černošské obyvatelstvo, i když bylo také muslimské, tíhlo spíše k Senegal. Tento rozpor se ukázal jako zásadní. Mauretánii došlo k dvojímu porovnávání obyvatelstva. Maurové byli vnímáni jako divocí kočovníci, které koloniální správa ovládala pomocí loajálních emírů a vzdělání

178 Jedná se o výraz deformovaný ze slova murábit, který v Maghrebu označuje významné súfiské šejchy.

Viz také KROPÁČEK, Luboš. *Súfismus. Dějiny islámské mystiky*. Praha : Vyšehrad, 2008. 344 s.

179 HRBEK, Ivan. *Dějiny Afriky, II.* s. 458

180 GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu* s. 194

181 HRBEK, Ivan. *Dějiny Afriky, II.* s. 366-367

182 GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu* 194

183 SHULZE, Reinhard. *Dějiny islámského světa ve 20. století.* s. 50

jejich potomků poskytovaly koránské školy nezávislé na Francouzích. Naproti tomu černošské obyvatelstvo bylo vzděláváno ve francouzských školách a bylo více spřízněno s koloniálním režimem.¹⁸⁴ Podobný stav byl například v Alžírsku či Maroku ve snaze pofrancouzštit berberskou část populace a získat ji ke spolupráci proti arabskému obyvatelstvu.

Moderní forma politické opozice proti koloniálnímu režimu se objevuje až po druhé světové válce. V roce 1946 se Mauritánie stává z zámořským územím v rámci Francouzské západní Afriky a získává tak zástupce ve francouzském parlamentu.¹⁸⁵ Začínají se formovat politické strany a jejich postoje jsou v zásadě podobné jak postoje obyvatelstva, tedy část pro nezávislost či svazek se Senegalem, část pro sloučení s Marokem. V roce 1950 vzniká strana *Entente mauritanienne* (EM, Mauritánská dohoda) pod vedením dosavadního člena Národního shromáždění Horma wuld Babanaho. Tato partaj usilovala o spojení s Marokem. Opozicí se jí stal *Union progressiste mauritanienne* (UPM, Maritánský pokrokový svaz) usilující o samostatnost. Je zajímavé, že zatímco EM podporoval súfijský řád Hamáwíja, tak konkurenční UPM byla spojená s řádem Qádíríja. Dalo by se říci, že zde také docházelo ke střetu těchto súfijských řádů a jejich příznivců náboženský vliv v oblasti. Navrch postupně získala strana UPM a EP se dostává do opozice a její část odchází do Maroka.

Roku 1956 v rámci reformy kolonií a zavedení tzv. *Loi-cadre* (Rámcového zákona) získala země větší autonomii. Hned o rok později bylo založeno nové hlavní město *Nawáksút* (Nouakchott). V této době se v mauritánské politice objevuje Muchtár wuld Daddáh (1924-2003) z rodiny Ahel Šajch Sidija z marabutského kmenu Ulád Abjéri.¹⁸⁶ Ten v roce 1958 zakládá novou stranu *Parti du regroupement mauritanien* (PRM, Strana mauritánské přeskupení). Tato strana vznikla spojením již stávajících stran UPM, zbytků EP a *Bloc démocratique du Gorgol* (Demokratického svazu Gorgolu) a vytvořila se tak platforma požadující nezávislou Mauretánii. Opozice založila novou stranu *Hizb an-nahda al-wataníja al-mawritáníja* (*Parti de la renaissance nationale mauritanienne*, Strana mauritánské národní obrody), která však neměla dlouhého trvání. Roku 1959 se konaly volby do ústavodárného shromáždění, která vyhrála PRM se ziskem všech 40 křesel. Bylo tak rozhodnuto o osudu země. Promarocké síly neuspěly a Strana mauritánské národní obrody také nepřežila. Nezávislost Mauretánie byla vyhlášena 28. listopadu 1960. V čele

184 GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu* s. 194

185 Tamtéž s. 195

186 Tamtéž s. 195

země stanul Muchtár wuld Daddáh, který byl předsedou dosavadní vlády a roku 1961 byl zvolen prezidentem země.

Nezávislost země však nebyla jistá. Ačkoliv nacionalistické síly vyhrály volby, v čele země stanul Daddáh a Francie podpořila nový nezávislý stát, zvedla se proti vzniku Mauritánie vlna odporu a kritiky. Maroko si mauritánské území stále nárokovalo a podalo protest proti přijetí země do OSN roku 1960. V této iniciativě Maroko podpořili všechny arabské země s výjimkou Tuniska.¹⁸⁷

187 HRBEK, Ivan. *Dějiny Afriky, II.* s 425

Kapitola 3

3.1 Obecné rysy francouzského koloniálního systému

Francouzský koloniální systém byl ve své podstatě unikátní. Lišil se od systémů ostatních koloniálních mocností a právě povaha toho specifického systému měla vliv jak na proces dekolonizace francouzských kolonií, tak na následný přístup Francie k těmto nově vzniklým zemím.

Francouzský koloniální systém vycházel s osvícenství 18. století jehož hlavní pohnutkou byla *mission civilisatrice* (civilizační mise).¹⁸⁸ Tato teorie vycházela z představy, že by Francie měla rozšířit svou nadřazenou kulturu do zaostalejších zemí a tím pomoci rozvoji civilizace. Tento úděl na pozvednutí zaostalejších zemí se projevuje ve slově *rayonnement*, což v francouzštině znamená něco jak osvětlení, či vyzařování.¹⁸⁹ Toto slovo bylo používáno přímo pro francouzskou koloniální politiku, dnes je oficiálně používáno ve spojitosti s kulturní diplomacií Francie.¹⁹⁰

Základním principem francouzského koloniálního systému byla centralizace.¹⁹¹ Kolonie byly považována jako součást francouzského území, označovány jako *France d'outre-mer* (zámořská Francie)¹⁹². Kolonie byly přímo spravovány, byly zde zaváděny francouzské modely státní správy, školství apod. Ve spojení s osvícenskou ideou *mission civilisatrice* bylo zásadní udržet kolonie co nejdéle aby v nich mohla Francie civilizačně působit.¹⁹³ Důležité pro udržení v koloniích byly dva faktory. Jednak byla podporována kolonizace Evropany, kteří měli zajistit mocenskou oporu a druhým faktorem byla asimilace domorodých obyvatel.¹⁹⁴ Asimilace plně souvisela s koncepcí *mission civilisatrice* a její původ můžeme vysledovat ve Francouzské revoluci a ideálů rovnosti a bratrství. S tímto přímo souvisí otázka rasismu. Je zajímavé, že francouzský kolonialismus byl apriori nerasistický. Nerozhodovala barva kůže, i černochoch byl považován za plnoprávného Francouze. Toto byl však pouze oficiální přístup a rasismus se ve skutečnosti vyskytoval. Rasismus byl přítomný ve dvou formách. Mimo klasický fyzický rasismu, který byl spojen s přístupem jednotlivců, se vyskytoval rasismus kulturní, který byl

188 MacQUEEN, Norrie: *Colonialism*. 2007. s. 80

189 Tamtéž s. 81

190 Viz. TOMALOVÁ, Eliška: *Kulturní diplomacie: francouzská zkušenost*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2008. 128 s

191 MacQUEEN, Norrie: *Colonialism*. 2007. s. 80

192 Tento výraz je dodnes používán pro francouzská zámořská území, viz.

http://fr.wikipedia.org/wiki/France_d'outre-mer nebo www.outre-mer.gouv.fr/

193 MacQUEEN, Norrie: *Colonialism*. 2007. s. 80

194 Tamtéž s. 82

přímo státně podporovaný.¹⁹⁵ Kulturní rasismus souvisel s ideou *mission civilisatrice*, kdy byly domorodé kultury považovány za méněcenné a Francie byla brána jako vzor pro kolonizované země.¹⁹⁶ Kulturnímu rasismu a jeho vlivu na kolonizovaného člověka se například ve svém díle *Černé kůže, bílé masky* věnuje Frantz Fanon.¹⁹⁷

Tento idealistický přístup ke kolonialismu byl však pouze oficiálním zdůvodněním kolonialismu. V praxi docházelo zcela běžně k projevům rasismu, práva kolonizovaných byla porušována nebo úplně ignorována a jakýkoliv odpor byl brutálně potlačován.¹⁹⁸ Tyto vlivy spojené nejprve s První a zejména s Druhou světovou válkou vedly k nahlodávání ideje francouzské koloniální říše. Nárůst vlivu komunismu, s ním spojeného antikoloniálního hnutí vedlo k postupnému rozpadu francouzského koloniálního panství. Asimilace se ukázala jako zcela chybný projekt.¹⁹⁹ Poslední snahou zachovat si vliv v koloniích je pokus o vytvoření Francouzského společenství roku 1958 se vznikem V. Republiky. Tento projekt založený na bilaterálních dohodách mezi Francií a bývalými koloniemi, po vzoru britského Commonwealthu, ztroskotal a vedl k definitivnímu konci francouzské koloniální říše.

Povaha koloniálního systému ve francouzských koloniích měla důsledky při dekolonizaci. Právě silné navázání na Francii a značný počet evropských kolonistů v některých zemích pak vedly ke krvavé dekolonizaci. Také zavádění francouzského systému správy narušilo tradiční autority a nově vzniklé země se pak těžko vypořádávaly s nabitou samostatností. Obecně se dá říci, že přechod k samostatnosti daleko lépe zvládly bývalé britské kolonie spravované nepřímo, než přímo kontrolované kolonie francouzské.

3.2 Formování francouzské politiky vůči bývalým koloniím

Pro vztahy mezi Francií je jejími bývalými koloniemi byly zásadní první léta po získání nezávislosti. Na počátku nových vztahů se projevovaly zejména dvě věci. První byl způsob dekolonizace a druhým faktorem byla studená válka.

Francouzská politika vůči nově dekolonizovaným zemím vzniká od 50. let a významně se na ní podílel gen. De Gaulle, který se roku 1958 stává prezidentem Francie. Největší problém postavený před de Gaullea byla Alžírská válka a s ní spojené problémy jak na domácí půdě, tak mezinárodní tlak na Francii.

195 MacQUEEN, Norrie: *Colonialism*. 2007. s. 83

196 Tamtéž s. 83

197 FANON, Frantz. *Černá kůže, bílé masky*. Praha : Tranzit.cz, 2011. 192 s.

198 MacQUEEN, Norrie: *Colonialism*. 2007. s. 84

199 Tamtéž s.5

De Gaullova politika byla už z počátku jasně orientovaná na navázání přátelských vztahů s bývalými koloniemi. Francie podle něj měla transformovat své koloniální impérium ve „...společenství vzájemně závislých afrických národů.“²⁰⁰ De Gaulle počítal s tím, že toto společenství bude jakousi alternativou pro nově vznikající země, které podle něj a mnoha dalších francouzských představitelů nemohli samostatně poradit jako zcela nezávislé země.²⁰¹ Tato teorie měla svůj základ v pokusu vytvořit nové mocenské centrum v čele s Francií, které by bylo nezávislé jak na USA, tak SSSR a nabídlo by tak alternativu k těmto dvě velmocem a otevřelo by Francii dveře do zemí třetího světa.²⁰²

Tento pokus byl zapříčiněn antagonizmem mezi de Gaulle a USA. De Gaulle a nové vedení francouzské V. Republiky velice těžce nesli postup Spojených států během Suezské krize roku 1956. Toto zostuzení Francie de Gaulle nikdy nepřekonal.²⁰³ Na rozdíl od Velké Británie, která po debaklu v Suezské krizi začala zastávat politiku, které neodporovala politice USA, Francie pod de Gaullovým vedením šla cestou nezávislého postoje. To však neznamenovalo, že by USA byly pro Francii nepřátelským státem. De Gaulle podpořil Spojené státy jak v Kubánské krizi, tak v aféře se sestřeleným letounem U2 nad územím SSSR.²⁰⁴ Francie brala USA jako spojence, ale co se týkalo její zahraniční politiky, jednala plně samostatně.

Francouzský pokus profilovat se jako alternativa k Sovětskému svazu a Spojeným státům měla být poprvé vyzkoušena v případě Alžírka.²⁰⁵ V té době už sice probíhá poměrně bezproblémová spolupráce s dekolonizovaným Marokem a Tuniskem, ale Alžírsko bylo pro Francii vždy důležitější.²⁰⁶ De Gaullův plán původně počítal se začleněním nezávislého Alžírka do nově budovaného francouzského společenství. Problém se však objevil na straně FLN. FLN byla zásadně proti systému vzájemné závislosti, v němž viděla pouze novou formu kolonialismu.²⁰⁷ FLN neměla o jasném budoucím směřování nezávislého Alžírka jasnou představu, tak se začala rodit až v 60. letech. I když FLN dostávala podporu od zemí východního bloku a násirova Egypta nebyla v její

200 NUENLIST, Christian: *Globalizing de Gaulle. International Perspectives on French Foreign Policies, 1958-1969*. The Harvard Cold War Studies, 2010. s. 226

201 Tamtéž s. 226

202 Tamtéž s. 226

203 GAFFNEY, Gaffney: *Political Leadership in France From Charles de Gaulle to Nicolas Sarkozy*. New York : Palgrave Macmillan, 2010. s. 50

204 Tamtéž s. 50

205 NUENLIST, Christian: *Globalizing de Gaulle. International Perspectives on French Foreign Policies, 1958-1969*. The Harvard Cold War Studies, 2010. s. 226

206 BROWN, Leon Carl, ed. *Diplomacy in the Middle East the international relations of regional and outside powers*. London : I.B.Tauris & Co Ltd., 2004. s. 9

207 NUENLIST, Christian: *Globalizing de Gaulle. International Perspectives on French Foreign Policies, 1958-1969*. s. 226

rétorika socialistická. O budoucím směřování Alžírsko a také jeho zahraniční politiky se začíná pevně rozhodovat až na podzim roku 1962, kdy Ben Bella přichází se socialistickou vizí v tzv. Tripolském programu.²⁰⁸ Tento program byl po výrazných neshodách schválen v červnu 1962 a Alžírsko se tak zařadilo mezi zastánce arabského socialismu.²⁰⁹

Pro socialismus byli zejména Ben Bella a Búmedien. Směřování k socialismu bylo logickým vyústěním politiky vedené jak FLN, tak arabskými zeměmi a východním blokem během Alžírské války. Podpora socialismu byla postavena zejména na vojenské pomoci od socialistických zemí a pak také na situaci v Alžírsku. Ve snaze mobilizovat masy proti Francouzům musela FLN najít nějaké styčné téma, kterým by oslovila Alžířany. Tím se stala nerovnost mezi muslimy a kolonisty. Evropští kolonisté ovládali výrobní prostředky a zemědělskou půdu. Proto FLN přišla s programem znárodňování a pozemkové reformy.²¹⁰ V podpoře socialismu hrál důležitou roli plukovník Búmedien, který velel jednotkám ALN v Tunisku. Franz Fanon dokonce přednášel vojákům ALN na Tuniských základnách o kolonialismu a jeho chybách a pomáhal tak tvořit základ pro socialismus.²¹¹ FLN však nebyla jednotná ve svém socialistickém postoji a mnoho z jejich členů a vrcholných představitelů jako Ferhat Abbas a Belkacem Krim bylo proti socialistickému křídlu.²¹²

Francouzský postoj k těmto socialistickým snahám byl obezřetný. Francie sice nevítila prosocialistickou rétoriku některých členů FLN, ale také se ji otevřeně neodporovala. Za tím byla snaha Francie co nejrychleji se dohodnout na příměří a zajistit si během vyjednávání dobrou pozici. Pro francouzské vyjednavče v Evianu byly zásadní ekonomické zájmy v Alžírsku, zejména ropný průmysl a potvrzení vlastnických práv kolonistů na jejich podniky. Dalším významným bodem byly vojenské základny, které si Francie toužila ponechat, jednalo se o námořní základnu v Mers el-Kebír a zejména jadernou střeňnici na Sahare.²¹³

Po podepsání Evianských dohod 18. března 1962 se naplno rozhořel spor uvnitř FLN o budoucí podobu země. Evropští kolonisté, kteří začali houfně prchat z Alžírsko, zde zanechali velké množství majetku. Ben Bella váhal se zestátněním těchto majetků, ve strachu z francouzské odvety.²¹⁴ Zde se začínají projevovat rozpory mezi samotným

208 NUENLIST, Christian: *Globalizing de Gaulle. International Perspectives on French Foreign Policies, 1958-1969.* s. 226

209 GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu.* s. 114

210 NUENLIST, Christian: *Globalizing de Gaulle. International Perspectives on French Foreign Policies, 1958-1969.* s. 230

211 Tamtéž s. 231

212 Tamtéž s. 232

213 Tamtéž s.232

214 Tamtéž s.235

levicovým křídlem FLN. Ben Bella jakožto představitel civilní části FLN začíná být ve svých projevech umírněnější, i když na své první zahraniční cestě zamířil do USA do sídla OSN, pak do Bílého domu a následně rovnou na Kubu.²¹⁵ Zatímco plukovník Bumédien zastupující vojenské křídlo FLN se daleko radikálnější ve svých levicových postojích, dokonce prohlašuje už před vznikem Alžírsko, že po osamostatnění teprve dojde k pravé revoluci.²¹⁶

Rozpory mezi levicovými silami a nacionalisty trvají i po vzniku samostatného Alžírsko 5. července 1962. Ben Bella získává v dubnu 1963 pozici generálního tajemníka FLN, od září roku 1963 se stává prezidentem a jeho mocenský postup graduje v říjnu 1964, kdy pozastavuje ústavu a stává se autokratickým vládcem země.²¹⁷ Jeho moc je však podkopávána vojenským křídlem, které je daleko více levicovější. Rozhodl se proto hledat podporu ve Francii. Francie se v té době snaží dosáhnout dalších ekonomických dohod s Alžírskem, zejména v oblasti ropného průmyslu. Roku 1964 navštívil nečekaně Paříž ve snaze dohodnout se s de Gaulle a posílit tak svou pozici ve FLN. Tento pokus i přes de Gaullovu podporu spolupráci vedl k ultimátu pro Ben Bellu, který měl nejprve připravit a uzavřít dohody o francouzských právech na těžbu ropy a poté by získal podporu z Paříže.²¹⁸

Pro Francii se stává otázky alžírské ropy zásadní, dokonce ustupují od vojenských základen a roku 1963 stěhují svou jadernou střelnici ze Sahary do jižního Pacifiku. Ve svých snahách však narážejí na odpor Búmediena, který je zásadně proti spolupráci s Francií. Ben Bella nakonec dosáhl svého a roku 1965 se mu podařilo přimět vedení FLN k uzavření pětiletého kontraktu na ropu pro francouzské korporace.²¹⁹

Když 19. června 1965 proběhne převrat v Alžírsku a k moci se dostává vojenské křídlo v čele s Bumediene, vypadá to pro budoucí vztahy velice špatně. V květnu 1968 Alžírsko znárodňuje chemický a stavební průmysl, do konce roku pak všechny průmysly vlastněné zahraničními podniky vyjma ropného a roku 1972 dochází ke znárodnění ropného průmyslu.²²⁰ V této době je jasné, že jakákoliv hlubší spolupráce mezi Francií a její bývalou kolonií není možná, jediný, kdo ještě věří v možnost spolupracovat je de

215 NUENLIST, Christian: *Globalizing de Gaulle. International Perspectives on French Foreign Policies, 1958-1969.* s. 236

216 Tamtéž s.235

217 GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu.* s. 117

218 NUENLIST, Christian: *Globalizing de Gaulle. International Perspectives on French Foreign Policies, 1958-1969.* The Harvard Cold War Studies, 2010. s. 239

219 Tamtéž s. 240-241

220 Tamtéž s. 234, 243

Gaulle.²²¹

Pro de Gaulle totiž přestávají být důležité otázky jak bezpečnostní, tak ekonomické. Stále více se zaměřuje na obnovení francouzského velmocenského postavení, které vidí jako alternativu mezi USA a SSSR. Tato vize však ztrácí své opodstatnění. Francie je stále vnímána jako bývalá koloniální mocnost a ve třetím světě k ní stále panuje určitá nedůvěra. Navíc po Bandungské konferenci z 18.-24. dubna 1955 a následnému ustavení Hnutí nezúčastněných států tak vzniká daleko přijatelnější alternativa mezi Západním a Východní blokem než je Francie.

Jak už bylo řečeno, byla severní Afrika pro Francii zásadní zájmovou oblastí. I když spolupráce s Alžírskem, které mělo být pilotním projektem v nové africké politice Francie neuspěla tak, jak de Gaulle předpokládal, spolupráce s regionem jako celkem byla poměrně úspěšná.

3.3 Francouzská postkoloniální politika během Studené války

Francouzská politika vůči zemím severozápadní Afriky byla během Studené války ovlivňována několika faktory. Jak už jsem uvedl, tak se Francie snažila profilovat se jako alternativa mezi SSSR a USA. Tato politika nebyla příliš úspěšná, ale nedá se ji označit za zcela špatnou. Francie sice zcela neuspěla, ale pořád si dokázala zachovávat velice silný vliv ve svých bývalých koloniích.

Transformace kolonií do nezávislých zemí provázela také změna jejich vnímání ve Francii. Země, které tvořili bývalou francouzskou koloniální říši v Africe, byly nově nazývané jako tzv. *Françafrique*. Tento výraz poprvé použil prezident Pobřeží slonoviny Félix Houphouët-Boigny. Koncepte *Françafrique* byla založena na neokoloniálním ovládnutí bývalých francouzských kolonií. Mimo *Françafrique* se používá také označení *État franco-africain*.²²² Toto označení symbolizovalo spojitost Francie a jejich bývalých kolonií v Africe, ale nemělo tak negativní neokoloniální podtext jak *Françafrique*. Ve skutečnosti oba názvy vlastně vyjadřovaly tu samou věc. „*Francouzské postkoloniální vztahy byly formovány pomocí filosofických základů postavených na centralizaci a monokulturním imperiálním projektu.*“²²³

Na úspěchu francouzské zahraniční politiky měla vliv koloniální minulost, a to jak

221 NUENLIST, Christian: *Globalizing de Gaulle. International Perspectives on French Foreign Policies, 1958-1969*. s. 243

222 GOUNIN, Yves: *La France en Afrique*. Bruxelles, De Boeck, 2009, s. 27

223 MacQUEEN, Norrie: *Colonialism*. 2007. s. 85

negativní, tak pozitivní. Mezi negativní vlivy můžeme zařadit hlavně zločiny spáchané na kolonizovaných zemích, tak způsob dekolonizace. Například Alžírsko, které se prošlo válkou měla ke Francii daleko hroší vztah než Tunisko nebo Maroko, kde oběti koloniálního režimu nebylo tak mnoho a země nebyla zničena těžkým konfliktem.

Navazovat vztahy z nově nezávislými zeměmi bylo pro Francii usnadněno určitou kulturní spřízněností.²²⁴ Většina bývalých francouzských kolonií postavila svůj nový politický systém na francouzském. Podobný byl systém státní správy a administrativy, stejně tak armáda stála na francouzských kořenech, většina států využila také ústavu francouzské V. Republiky a přizpůsobila si ji svému a tudíž byl ve většině zemí zaveden také prezidentský nebo poloprezidentský systém vlády.²²⁵

Francouzská vláda měla o africké kolonie nebyvalý zájem, neboť Afrika byla pro Francii důležitým obchodním partnerem. Např. do Afriky z Francie roku 1952 putovalo celých 44% francouzského exportu.²²⁶ Afrika byla také důležitým surovinovým zdrojem, Francie měla zájem zejména na uranu a ropě. Afrika byla pro francouzské podnikatelské kruhy lukrativním místem. Francie tak postupně získává monopol na velké projekty, zejména v infrastruktuře a neméně důležité byly také zbrojní dodávky.²²⁷ Francouzské ekonomické zájmy v Africe byly podporovány také vládou. Vládní podpora byla stabilní a dlouhodobá. Programy určené na rozvoj afrických zemí fungovaly již za kolonialismu. Přes Fondy FIDES (*Fonds d'investissement et de développement économique et social*, Investiční fondy ekonomického a sociálního rozvoje) přiteklo do Afrických kolonií během let 1945-62 na 32,5 miliard franků.²²⁸ Tato pomoc pokračovala i po dekolonizaci a ustálila se v programu MAC (*Mission d'assistance et de coopération*, Mise pro podporu a spolupráci), jejíž zástupci se stali pravidelnou součástí zastupitelských úřadů Francie v Afrických zemích.²²⁹

Celý systém franco-africaine byl postaven na kompetentních úřednících na ministerstvech financí, zahraničí, prezidentském úřadě, ministerstvu pro kolonie (později *ministère de la France d'Outre-mer*) a na zastupitelských úřadech. Po dekolonizaci postupně nastává obrovský problém v personálním obsazení ambasád a důležitých postů

224 BROWN, Leon Carl, ed. *Diplomacy in the Middle East the international relations of regional and outside powers*. s. 10

225 GOUNIN, Yves: *La France en Afrique*. s. 23

226 Tamtéž s. 27

227 Tamtéž s. 28

228 Tamtéž s. 26

229 Tamtéž s. 34

na ministerstvech.²³⁰ Vzdělávání kompetentních úředníků zajišťovala specializovaná *L'École nationale de la France d'Outre-mer* (ENFOM, Národní škola zámořské Francie), který začala pocíťovat nedostatek studentů zaměřených zejména na Afriku, Blízký východ a Asii. Naprostá většina diplomatů chtěla sloužit v Americe či Evropě a zájem o neatraktivní destinace byl minimální. S tím jak pomalu dosluhovali bývalí koloniální úředníci zběhlí v kontaktu s bývalými koloniemi byl tento problém čím dál tím palčivější.²³¹ Francie však měla štěstí, že její africkou politiku řídil jeden zásadní člověk, byl to Jacques Foccart. Foccart byl zodpovědný za řízení africké politiky od de Gaulla, přes Pompidoua až do Jacquese Chiraca. Tento muž zastával gaullistické názory a pokoušel se udržet Francii co největší vliv v bývalých koloniích.²³²

3.4 Francouzská postkoloniální politika po konci Studené války

Francouzská politika k africkým státům se začíná postupně měnit. Tato změna souvisí se změnami ve vládě a nástupem socialistických vlád v 80. letech. Od 80. let začínají pozvolné změny které vyvrcholí v roce 1994, kdy se koncepce *Françafrique* začíná hroutit.²³³ Od 80. let začíná Francie stále více klást důraz na lidská práva a jejich obranu a kulturní spolupráci. Kulturní vazby mezi Francií a zeměmi severozápadní Afriky je velmi silná a je to dáno zejména množstvím přistěhovalců z těchto zemí ve Francii.²³⁴ Právě neformální vztahy mezi obyvateli Francie a severoafrických zemí jsou na daleko lepší úrovni než vztahy mezi politickými reprezentacemi jejich zemí.²³⁵ Důvody pro změny v politice nacházíme jak ve změně v politické reprezentaci, tak také mezi odborníky na dané oblasti. Starší generace spojená s kolonialismem, která považovala bývalé kolonie za součást Francie a koncepce *Françafrique* přesně definovala jejich paternalistický přístup ke koloniím, nahrazují mladí lidé, nezatížení kolonialismem, kteří tyto vztahy k Africe postrádají a není jejich primárním zájmem udržovat stav neokolonialismu.²³⁶

Rozhodující roli na změně politiky měl Francois Mitterrand, který považoval francouzskou politiku k bývalým koloniím za zastaralou. Jeho koncepce počítala s podporou frankofonních zemí, ale soustředila se i na další země, které do frankofonie

230 GOUNIN, Yves: *La France en Afrique*. s. 29-30

231 Tamtéž s. 30

232 Tamtéž s.31

233 Tamtéž s.38

234 BROWN, Leon Carl, ed. *Diplomacy in the Middle East the international relations of regional and outside powers*. s. 10

235 Tamtéž s.s. 10

236 GOUNIN, Yves: *La France en Afrique*. s. 43

nespadaly, dále se pokoušel o větší spolupráci a vzájemné vztahy.²³⁷

Zlomovým rokem ve změně francouzské politiky se stal rok 1994.²³⁸ Toho roku došlo k několika zásadním událostem. Jednak zemřel Félix Houphouët-Boigny, jeden z předních aktérů dekolonizace Afriky a jeden z důležitých zastánců *Françafrique*, dále došlo ke genocidě ve Rwandě, kde Francie podcenila situace a odmítla zasáhnout, a v souvislosti s ekonomickou krizí ve Francii došlo k devalvaci franku CFA.²³⁹ Ve spojení s koncem Studené války a celkové změně geopolitického systému, rozpadu SSSR a celkově konce komunistické hrozby v Africe, zájem o tento kontinent upadá jak v USA tak ve Francii. První presidentské období Jacquese Chiraca se nese ve znamení ústupu z Afriky. Francie se potýká s domácími politickými problémy a Afrika celkově ustupuje z její zahraničně politické agenty. Francie se dokonce ustupuje od své zažité politiky intervencí v Afrických zemích a přestává hrát roli jakéhosi „afrického policisty“ („*gendarme de l'Afrique*“)²⁴⁰

Na druhou stranu omezení zájmu o Afriku jako celek se v některých oblastech neprojevuje. Takovou výjimkou je severozápadní Afrika, kde hraje Francie stále významnější roli.²⁴¹ Tento fakt je způsoben zejména sousedství této oblasti z EU. Francie, si pořád udržovala poměrně silnou pozici v těchto zemích a od 80. let se snaží o zastupování celého evropského společenství ve vztahu k těmto zemím.²⁴² Tento stav posiluje během 90. let. USA nikdy kromě Maroka nejevily větší zájem o tuto oblast a Francie si jakoby léčila své velmocenské ambice na této oblasti, kde má ještě významnější vliv.²⁴³ Tyto ambice však komplikují vztahy právě s EU, jelikož Francie se často chová jako sólista a stavěla EU před hotovou věc což společné politice nepřispívalo. Je jasné, že Francie v rámci společné zahraniční politiky EU bude hrát stále ve vztahu k zemím severozápadní Afriky dominantní roli, ale více spolupráce s ostatními zeměmi EU je pro Francii jediná možnost jak toto postavení udržet.²⁴⁴

237 GOUNIN, Yves: *La France en Afrique*. s. 39

238 Tamtéž s. 43-45

239 Franc CFA byl platidlem ve francouzských koloniích i dekolonizovaných zemích. CFA je zkratkou pro *Colonies françaises d'Afrique*.

240 GOUNIN, Yves: *La France en Afrique*. s. 52-55

241 BROWN, Leon Carl, ed. *Diplomacy in the Middle East the international relations of regional and outside powers*. s. 14

242 Tamtéž s. 19

243 Tamtéž s. 14

244 Tamtéž s. 18

Kapitola 4

4.1 Zahraniční politika Tuniska

Tuniské pozice na mezinárodní scéně po získání nebyla nijak silná, ale postupem času značně posílila. Zemi vedl autokratický prezident Habib Burghiba, který zastával silně prozápadní postoje. V březnu 1956 dokonce prohlásil, že pokud by dostal na výběr mezi vstupem Tuniska do Ligy arabských států nebo NATO, zvolil by bez váhání Severoatlantickou alianci.²⁴⁵ Tento prozápadní přístup však neplatil v případě Alžírka. Tunisko se snažilo přimět Francii k uznání nezávislosti Alžírka neboť podle tuniského mínění by byl svobodný, ale na Francii závislý Maghrib lepší, než Maghrib Francií okupovaný. Tunisko také aktivně podporovalo Alžírské povstalce a jednotky ALN měly základny na jeho území. Tento fakt zkomplikoval hned dvakrát vztahy mezi Tuniskem a Francií.

První vážnější konflikt přišel na jaře roku 1958, kdy francouzská vojenská letadla podnikla nálet na tuniskou vesnici Sakiet Sidi Jusúf, kde byla jedna ze základen ALN.²⁴⁶ Tento incident musela následně urovnávat anglo-americká komise. Daleko závažnější byla tzv. Bizertská krize z roku 1961, která dlouhodobě poškodila do té doby poměrně dobré vztahy mezi Francií a Tuniskem zeměmi.²⁴⁷ Příčinou roztržky byl tuniský strach z možnosti narušení vlastní suverenity jednotkami ALN, které měly základny na jeho území. V té době už levicověji zaměřená ALN pod vedením Búmediena se začala ostře vymezovat vůči tuniské spolupráci s Francií. Tento fakt vedl presidenta Burghibu k zabránění francouzské vojenské základny na letišti v Bizertě ve snaze donutit Francii jednat ve prospěch Tuniska a zajistit mu bezpečnost. Burghibův akt byl v Paříži špatně pochopen. Francie se rozhodla rázně zakročit a zaútočila na tuniské jednotky, které utrpěly těžké ztráty.²⁴⁸ Toto nedorozumění pak musela tuniská diplomacie velice dlouho urovnávat.

Po získání nezávislosti Alžírka a jeho socialistickém směřování nastává pro Tunisko komplikované období, které vrcholí roku 1969 po převratu v Libyi, kdy se k moci dostává plukovník Muammar Kaddáfí. Tunisko je tak obklopeno socialistickými zeměmi. Tento fakt

245 BROWN, Leon Carl, ed. *Diplomacy in the Middle East the international relations of regional and outside powers.* s. 294

246 Více o incidentu viz. HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962.* s. 249-250

247 BROWN, Leon Carl, ed. *Diplomacy in the Middle East the international relations of regional and outside powers.* s. 10

248 Tamtéž s.295

se Burghiba rozhodl vyřešit spojenectvím s Marokem.²⁴⁹ Tunisko, i když prozápadní, nebylo čistě liberálním státem. Mezi léty 1961-69 si dokonce pohrávalo s myšlenkou socialismu, tzv. „destúrovský socialismus“ však skončil neúspěchem a ekonomika země se transformovala na částečně centrálně řízenou se soukromými prvky vedenou technokraty.²⁵⁰

Burghiba se také ukázalo jako velmi prozíravý politik, když roku 1965 na návštěvě v Jerichu odmítl všeobecný Arabský odmítavý postoj k jednání s Izraelem. Dokonce navrhl uznání Státu Izrael a pomocí jednání dosáhnout co největších zisků pro Palestince. Tímto krokem si ovšem vysloužil značnou kritiku od arabských státníků.²⁵¹ Jeho politika se však měnila. V 80. letech dochází i v Tunisku k nárůstu islámské opozice, zde zastoupené Rašidem Ghánnúšim a jeho Hnutím islámského směru (*Al-Harakat al- ittadžáh al-islámí*, Mouvement de la tendance islamique, MTI) založené roku 1981. Burghiba dokonce roku 1985 nabídl OOP přesídlení z Libanonu, kde bylo její ústředí zničeno Izraelci, do Tuniska, což se také následně stalo.

Dne 7. listopadu 1987 se stal presidentem Tuniska dosavadní premiér Zajn Al-Abidín Ben Alí, který vystřídal těžce nemocného Burghibu v úřadu. Ben Alí stejně jako jeho předchůdce zastával prozápadní postoje a u moci se udržel až do tzv. Jasmínové revoluce na přelomu let 2010/2011, kdy byl donucen po demonstracích opustit zemi a abdikovat.

4.2 Zahraniční politika Alžírsko

Jak už bylo řečeno, tak se Alžírsko zařadilo mezi země zastávající arabský socialismus. Hlavním programem zahraniční politiky země se stala podpora levicových, protizápadních skupin zejména v Africe a na Blízkém východě a palestinských organizací. Prezident Búmedien byl zastáncem koncepce boje vykořisťovaného Jihu proti kapitalistickému Severu.²⁵² Podpora různých militantních skupin a protizápadních aktivit byla umožněna zejména díky ropnému bohatství země. V 70. letech se Alžírsko aktivně zapojuje do konfliktu v Západní Sahaře, dostává se pro svou podporu *Frente pupular para la liberación de Saguia el Hamra y Rio de Oro* (Lidová fronta pro osvobození Saguia el Hamra a Rio de Oro, POLISARIO) do sporu s Marokem.

Po smrti Búmediena roku 1979 se do čela země dostává plukovník Šazlí Ben

249 BROWN, Leon Carl, ed. *Diplomacy in the Middle East the international relations of regional and outside powers*. s. 295

250 GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu*. s. 63-64

251 BROWN, Leon Carl, ed. *Diplomacy in the Middle East the international relations of regional and outside powers*. s. 296

252 Tamtéž s.297

Džadíd. Osmdesátá léta jsou pro Alžírsko velice těžké. Klesající ceny ropy krátí státní příjmy a tím i výdaje, nárůst populace a nedostatek pracovních míst vedou k obrovské nezaměstnanosti, která dosahuje až 40%, a chudobě.²⁵³ Tyto faktory spolu s narůstajícím vlivem islámu vedou k postupnému hroucení systému postaveného na jediné masové straně FLN. Roku 1988 dochází k demonstracím a o rok později vzniká *Front islamique du salut* (FIS, Franta islámské spásy) a staví se do opozice vůči vládnoucí FLN. Krize vrcholí roku 1991, kdy v prvním kole voleb získává FIS skoro polovinu křesel v parlamentu a je jisté, že po druhém kole, které mělo následovat v lednu 1992 parlament ovládne. Strach armády z vítězství islamistů vede ke zrušení voleb a zavedení vojenské diktatury. Tak de facto propuká občanská válka, která se na Alžírsku krvavě podepíše. Boje mezi armádou a opozičními skupinami, z nichž nejznámější se stala GIA (*Goupe islamique armée*, Ozbrojená islámská skupina) trvají až do roku 1999 kdy je oficiálně uzavřen mír a prezidentem se stává Abdalazíz Bouteflika.

4.3 Zahraniční politika Maroka

Marocká politika za Studené války byla ukázkovým balancováním mezi Západem a Východem.²⁵⁴ Maroko umě využívalo jak podpory, který se mu dostávala z USA a Francie, tak z SSSR. Sovětský svaz byl pro Marockou politiku velmi důležitý, neboť podpořil nároky země na Západní Saharu a Maroko s ním mělo významné obchodní styky.²⁵⁵

Vztahy s Francií byly pro získání nezávislosti více méně dobré a spolupráce fungovala na obou stranách. Prvním zlomem byla marocká podpora alžírské FLN, kterou Francie nelibě nesla. Daleké významnější mezinárodní spor, který stál Maroko přízeň Paříže byla tzv. Písečná válka²⁵⁶ z října 1963 s Alžírskem o spornou hranici. Francie se postavila na stranu Alžírska a nezkušené marocké oddíly byly poraženy veterány z bývalé ALN. Tento konflikt byl definitivně urovnán v letech 1974-76 po vzájemných jednáních.²⁵⁷

Na konci 80. let dochází k jednání mezi zeměmi regionu o prohloubení vzájemných vztahů, které vyvrcholili roku 1989 vznikem *Union du Maghreb arabe* (UMA, Unie arabského Maghribu) v Marrakéši. UMA je založena zejména na politické a ekonomické spolupráci zemí Maghrebu.

253 BROWN, Leon Carl, ed. *Diplomacy in the Middle East the international relations of regional and outside powers*. s. 298

254 Tamtéž s.209

255 Tamtéž s.209

256 V anglické literatuře se můžeme setkat s označením Sand War, ve francouzské La guerre des Sables

257 BROWN, Leon Carl, ed. *Diplomacy in the Middle East the international relations of regional and outside powers*. s. 209

Maroko těží ze své strategické polohy mezi Atlantickým oceánem, Středozemním mořem, Afrikou a Evropou. Jeho důležitost narůstá s plánovanou stavbou produktovodů z Alžírsko přes Maroko do Španělska.²⁵⁸ Nejdůležitějšími partnery na mezinárodním poli jsou USA, se kterými spolupracují na bezpečnostní politice, Španělsko a Francie. Roku 1995 byla uzavřena asociační dohoda s EU, pro kterou je severní Afrika důležitou zájmovou oblastí.

4.4 Zahraniční politika Mauritánie

Mauritánie je ze všech čtyř zemí jimiž se zabývá nejmeně zmapovaná, jak politicky a historicky. Mauritánie je někdy svou vnitřní politikou přirovnávána k Súdánu.²⁵⁹ Je to dáno zejména její geografickou polohou na rozhraní arabsko-berberské (či arabsko-maurské) severní Afriky a subsaharské negroidní Afriky. Na rozdíl od Súdánu však nemusí čelit náboženským problémům, neboť její populace je muslimská. Vyskytují se zde však třenice mezi arabsko-maurskou částí populace a negroidním obyvatelstvem na jihu země.

Jak už bylo řečeno, Mauritánie získala nezávislost roku 1960 a o rok později vstoupila do OSN. Mauritánie od svého počátku řešila jeden zásadní problém, a to, že ji sousední Maroko odmítalo uznat jako samostatný stát, ale považovalo mauritánské území za historické své. Tento stav se mění roku 1969, kdy Maroko uznalo samostatnost Mauritánie.

V mauritánské zahraniční politice se také projevuje spor k jaké části Afriky země patří, jestli k Magrhibu nebo subsaharské Africe.²⁶⁰ Tento rozpor se objevil také když byla země roku 1963 zakládajícím členem OAU (*Organisation of African Unity*, Organizace Africké jednoty) ale nebyla přijata do Ligy arabských států, zejména díky odporu jejich členů, kteří se postavili za nároky Maroka na mauritánské území.²⁶¹ Tento fakt se změnil až se změnou postoje Maroka k Mauritánii a ta byla nakonec přijata do LAS roku 1973.

Pro zahraniční politiku Mauritánie byl stěžejní konflikt v Západní Sahaře, který propukl po odchodu Španělů z tohoto území roku 1976. Západní Sahara byla rozdělena mezi Mauritánii a Maroko, ale záhy zde vypukl konflikt s místními obyvateli sdruženými ve frontě POLISARIO, kteří usilovali o samostatnost. Mauritánie na rozdíl od Maroka postrádala jak vojenské kapacity, tak zejména vůli bojovat o pro ni nedůležité území.²⁶²

258 BROWN, Leon Carl, ed. *Diplomacy in the Middle East the international relations of regional and outside powers*. s. 215

259 Tamtéž s.299

260 Tamtéž s.299

261 Jediným členem Ligy Arabských států, který uznal Mauritánii bylo Tunisko.

262 BROWN, Leon Carl, ed. *Diplomacy in the Middle East the international relations of regional and outside*

Tento stav vedl k uzavření příměří s POLISARIO a stažení mauritánské armády ze Západní Sahary roku 1979. Maroko tento krok velmi neslo velice nelibě, neboť stažení Mauritánie znamenalo de facto uznání POLISARIO a jeho nároků na Západní Saharu ze strany Mauritánie. Maroko na mauritánský ústup zareagovalo obsazením celé Západní Sahary a přerušilo vztahy s Mauritánií. Znovu obnovit se je podařilo až roku 1985.²⁶³

Roku 1978 byl dosavadní president Moktar Ould Daddah sesazen a až do roku 1992 vládla zemi vojenská diktatura. V roce 1992 proběhly presidentské volby, které vyhrál zástupce vojenské diktatury Maaouya Taya. Ten obnovil zahraniční politiku se silnou vazbou na Francii, která se stala nejvýznamnějším partnerem, zlepšil také vztahy země s USA a dokonce roku 1999 byla otevřena mauritánská ambasáda v Izraeli.²⁶⁴

powers. s. 300

263 BROWN, Leon Carl, ed. *Diplomacy in the Middle East the international relations of regional and outside powers*. s. 300

264 GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu*. s. 198

Kapitola 5

5.1 Migrace a imigrace

Země severozápadní Afriky hrají klíčovou roli v problematice imigrace do jižní Evropy. Jejich klíčová role je dána jednak jejich geografickou polohou a jednak jejich historicko-politickým vývojem.

Historicky souvisí problém s migrací do Evropy s kolonialismem. Během kolonialismu, zejména v jeho pozdní fázi nebyl problém aby se lidé z francouzských kolonií v Africe přestěhovali do Francie. Tato migrace byla dokonce v některých obdobích podporována, zejména po první a druhé světové válce do Francie přicházely tisíce zahraničních dělníků. S dekolonizací se do Francie navrátila většina Francouzů z kolonií, jednalo se jak o příslušníky koloniální správy a armády, tak o kolonisty. Jen z Alžírka, které roku 1962 získalo nezávislost se vystěhovalo přes milion kolonistů. Po dekolonizaci Alžírka Francie ztratila poslední území v severní Africe a Středozemní moře se tak stalo přirozenou bariérou komplikující migraci z jihu na sever.²⁶⁵

Geografická poloha severoafrických států je ideální pro základnu imigrantů při cestě do Evropy. Blízkost se Španělskem, Maltou, Itálií a Francií umožňuje aby se na území evropských států dostalo poměrně snadno velké množství imigrantů. Libye a Tunisko jsou výchozí místa pro migraci do Itálie a na Maltu, Alžírsko a Maroko pro cesty do Španělska, Baleárské souostroví a na Gibraltar, Mauretánie a jižní Maroko pak pro plavbu na Kanárské ostrovy.²⁶⁶

Migranty do Evropy ze severní Afriky je třeba rozdělit na dvě skupiny. První jsou samotní severoafričané, tedy občané Tuniska, Maroka, Alžírka a Mauritánie. V počtech imigrantů do Evropy výrazně dominují Maročané, kteří tvoří více jak dvě třetiny všech přistěhovalců.²⁶⁷ Cílem těchto migrantů je v 90% Francie, neboť je jak jazykově, tak historicky těmto zemím nejbližší, druhou nejčastější destinací je Španělsko.²⁶⁸ Druhou skupinou migrantů jsou přistěhovalci ze subsaharské Afriky, kteří využívají severoafrické země pouze jako přestupní stanice na cestě do Evropy.

Migrace ve velkém měřítku začíná od 60. let 20 století ve spojitosti s dekolonizací a

265 BROWN, Leon Carl, ed. *Diplomacy in the Middle East the international relations of regional and outside powers*. s. 9

266 MOHSEN-FINAN, Khadija: *Le Maghreb dans les relations internationales*. Paris, CRNS, 2011, s. 75

267 Viz Příloha 2 – tabulka počtu migrantů z maghrebu v zemích OECD

268 MOHSEN-FINAN, Khadija: *Le Maghreb dans les relations internationales*. s. 75

má vzrůstající tendence až do první ropné krize roku 1973, kdy počet migrantů klesl.²⁶⁹ Problém nelegálních migrantů se stal záležitostí celoevropskou, která je řešena na několika úrovních. Jednak byly zavedeny a posíleny kontroly na hranicích a dalším krokem je snaha evropských států o ekonomický rozvoj severní Afriky aby migranti neměli důvod do Evropy směřovat.²⁷⁰ Snaha o ekonomický rozvoj severoafrických zemí však vážne a pokud by byla úspěšná, tak je schopna omezit pouze imigraci občanů těchto zemí, ale nepodaří se výrazněji snížit počet migrantů ze subsaharské Afriky.

Pro EU se stal boj s ilegálními migranty zásadní záležitostí. Roku 2008 byl podepsán Evropský pakt o přistěhovalectví a azylu²⁷¹ si dal za cíl zavedení přísnějších kontrol na hranicích, sjednocení imigrační politiky zemi EU, navázání kontaktů a zlepšení komunikace s domovskými zeměmi přistěhovalců a koordinaci kroků členských zemí v otázce přistěhovalectví. EU také roku 2004 zřídila agenturu Frontex²⁷², která se soustředí na potírání nelegální migrace do zemí EU a pomáhá s hlídáním vnějších hranic EU.

Problém s ilegální migrací zasahuje daleko vážněji severoafrické země než EU. Množství migrantů ze subsaharské Afriky, kteří přicházejí do severoafrických zemí je obrovský. Jen pro ilustraci v roce 2009 bylo v Maroku, Alžírsku a Tunisku na 325 000 ilegálních migrantů ze subsaharské Afriky, z toho v Alžírsku 242 000 (0,68% populace), v Tunisku 33 600 (0,32% populace) a Maroku 49 000 (0,15% populace)²⁷³ Tyto počty nevypadají na první pohled velká, ale je třeba si uvědomit, že naprostá většina z těchto migrantů využije první příležitosti, která se jim naskytne aby se dostali do Evropy. Množství ilegálních migrantů je daleko výraznější v Libyi, kde se v roce 2009 nacházelo na 682 500 ilegálních přistěhovalců, což je 10,8% místní populace.²⁷⁴ O množství ilegálních migrantů, kteří přišli do chaosu současné Libye po pádu Muammara Kaddáfího se můžeme jen dohadovat.

5.2 Bezpečnostní hrozby v severozápadní Africe

Oblast severozápadní Afriky je svou geografickou polohou, kulturními a politickými vazbami na Evropu a Francii významná také jako zdroj potenciálních bezpečnostních hrozeb. Mimo nelegální přistěhovalectví, o kterém jsem se už zmínil, je nejvýznamnější

269 MOHSEN-FINAN, Khadija: *Le Maghreb dans les relations internationales*. s. 74

270 Tamtéž s.71

271 Dostupný na:

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_migration/jl0038_cs.htm (20.4.2012)

272 Více o FRONTÉX <http://www.frontex.europa.eu/> (21.4.2013)

273 MOHSEN-FINAN, Khadija: *Le Maghreb dans les relations internationales*. s. 78

274 Tamtéž s.80

hrozbou terorismus a případný vznik nestabilních států na hranicích Evropy. Severozápadní Afrika byla v hledáčku mocností během studené války, kdy se zde projevovalo soupeření v rámci bipolárního konfliktu. Jak už jsem zmínil, tak Maroko umě balancovalo mezi přízní Moskvy a Washingtonu. V bezpečnostní politice bylo orientováno na západ, Alžírsko se profilovalo jako socialistické, Tunisko jako prozápadní a Mauritanie stála mimo zájem mocností.²⁷⁵

5.2.1 Klasický terorismus

Pokud se v souvislosti se severoafrickými zeměmi zmiňuji o klasickém terorismu, mám na mysli dvě konkrétní organizace. Jednak Frontu POLISARIO a pak GIA. Klasický terorismus v oblasti severozápadní Afriky souvisí s politickými cíli různých skupin v jednotlivých zemích. Činnost Fronty POLISARIO byla čistě zaměřená na vybojování nezávislosti Západní Sahary na Maroku a Mauretánii.²⁷⁶ Její činnost by šlo označit než za terorismus, tak za guerillový boj.²⁷⁷ a její útoky nejsou a v současné době aktuální, neboť uzavřela s Marockou vládou roku 1991 příměří.

Daleko závažnějším problémům s terorismem muselo čelit Alžírsko v 90. letech. Po anulování voleb roku 1992, kdy hrozilo vítězství islamistické strany FIS propukla v zemi občanská válka. Na jedné straně stála sekulárně založená armáda a FLN, na druhé opoziční skupiny, z nichž mnohé byly islamistické.²⁷⁸ Po rozhoření konfliktu vzniklo několik islamistických skupin původně napojených na FIS. Byla to jednak AIS (*Armée islamique de salut*, Armáda islámské spásy) a MIA (*Mouvemente islamique arméé*, Ozbrojené islámské hnutí). Právě z MIA se roku 1992 z GIA vyčlenila a začala operovat samostatně.²⁷⁹ Islámský fundamentalismus získával mnoho stoupců a organizace jako GIA neměly problém shánět nové rekruty.²⁸⁰

GIA se ukázala jako velice brutální a spolu s dalšími skupinami do konce roku 1993 připravila o život více jak 1500 osob.²⁸¹ GIA také vyhlásila kampaň proti cizincům žijícím v Alžírsku a soustředila na ně své útoky. V roce 1994 se GIA povedl mistrovský tak, když se jí povedlo unést letadlo Air France. Teroristé s letadlem přeletěli do Marseille, kde proti nim

275 LESSER, Ian O. *Security in North Africa*. Santa Monica : Rand Corporatipon, 1993. s. 7-8

276 ČEJKA, Marek. *Encyklopedie blízkovýchodního terorismu*. Brno: Barrister &Principal, 2007, s. 155-156

277 Rozdíl mezi terorismem na gerillou je velmi malý. Obecně se dá guerillová skupina od teroristické odlišit svou snahou ovládnout konkrétní území a udržet si ho a získat tak základnu pro své další akce či vyhlásit nezávislost. Více o terorismu a gerille viz. EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha : Ministerstvo obrany ČR–Agentura vojenských informací a služeb. 2006. s. 149-150

278 *Encyklopedie Světový terorismus*. Praha : Svojtka & Co. 2001 s. 390

279 ČEJKA, Marek. *Encyklopedie blízkovýchodního terorismu*. Brno: Barrister &Principal, 2007, s. 151

280 *Encyklopedie Světový terorismus*. s. 390

281 Tamtéž s. 391

zasáhlo speciální francouzské komando GIGN²⁸² a teroristy zlikvidovalo. Během let 1995-1996 GIA útočila jak v Alžírsku, tak ve Francii.²⁸³ Těmito akce se jen ukázalo jak je Francie úzce propojená skrze imigranty ze severní Afriky z děním na jih od Středozemního moře. Akce GIA a dalších skupin postupně ustaly jak se situace v Alžírsku pomalu přibližovala k vyřešení, a když roku 1999 skončila válka ustaly útoky úplně. Ne všichni členové GIA však složili zbraně. Velké množství z nich přešlo na daleko nebezpečnější práci a přidalo se k nově vznikající teroristické skupině GSPC o níž bude řeč dále.

5.2.2 Mezinárodní terorismus

Oblast severozápadní Afriky se stejně jako další země regionu nevyhnula nárůstu radikálního islamismu. Ten se poprvé projevil během občanské války v Alžírsku a právě z části skupin jako GIA se následně rekrutovali noví členové pro mezinárodní terorismus.²⁸⁴ Nejvýznamnější teroristickou organizací působící v regionu byla Salafistická skupina pro kázání a boj (arab. - *Al-Džamá'a as-Salafija li'd Da'wa wa'l Kitál*, franc. - *Groupe Salafiste pour la Predication et la Combat* – GSPC) založená roku 1998 Alžíránem Hassanem Chattábem, bývalým členem GIA.²⁸⁵ GSPC změnilo taktiku a na rozdíl od GIA se začalo zaměřovat na vojenské cíle v Alžírsku na místo civilních cílů.²⁸⁶

Tato radikální organizace navázala styky s Al-Káidou a následně se k ní přidala a dnes je známá pod jménem Al-Káida v islámském Maghrebu (Al-Qaida in Islamic Maghreb - AQIM).²⁸⁷ AQIM se stala velice rychle silnou a díky svým stykům s dalšími skupinami také velice efektivní. AQIM operuje zejména na jihu země v oblasti Sahary a na pomezí mezi Alžírskem, Mali a Mauritánií.²⁸⁸ AQIM si získala poměrně silný vliv v oblasti Sahelu, kde nedosahuje autorita centrálních vlád. Akce AQIM jsou dlouhodobě zaměřené na vytvoření islamistického státu v oblasti Maghribu a je tak nejvýznamnější hrozbou pro bezpečnost v této oblasti.²⁸⁹ AQIM není jen teroristickou organizací. Aby dokázala v oblasti Sahelu

282 GIGN (*Groupe d'Intervention de la Gendarmerie Nationale*) je speciální jednotka francouzského četnictva specializovaná na záchranu rukojmích a protiteroristické operace. Více viz <http://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/gign/>

283 *Encyklopedie Světový terorismus*. s. 392

284 ČEJKA, Marek. *Encyklopedie blízkovýchodního terorismu*. s. 151, 165

285 Tamtéž s. 165-166

286 FARELL, Ronan. *Al-Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM): Challenges from North Africa*. [online]. 2012, 05, 02 [cit. 2013-04-18]. Dostupný z WWW: <http://www.consultancyafrica.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1007:al-qaeda-in-the-islamic-maghreb-aqim-challenges-from-north-africa-&catid=60:conflict-terrorism-discussion-papers&Itemid=265>

287 Více informací o Al-Káidě viz. ČEJKA, Marek. *Encyklopedie blízkovýchodního terorismu*. s. 101-103

288 HARMON, Stephen. From GSPC to AQIM: The Evolution of an Algerian Islamist Terrorist Group into an Al-Qa'ida Affiliate. (online). *Concerned Africa Scholarchip* N°85 - Spring 2010 s. 12

[cit. 2013-04-18] dostupné z WWW: <<http://concernedafricascholars.org/docs/bulletin85harmon.pdf>>

289 Tamtéž s. 17

expandovat a udržovat si svůj vliv zapojila se do již existujících pašeráckých tras přes Saharu, kde se podílí na pašování zbraní, cigaret a také uprchlíků směřujících na sever do Evropy.²⁹⁰ AQIM tak pomalu z centrální Sahary buduje místo ne nepodobné Tálibanem ovládanému Afghánistánu nebo nestabilnímu Somálsku. Politoložka Loretta Napoleoni²⁹¹ stav, kdy se teroristická skupina začne zapojovat do místní ekonomiky a využívá ji k financování svého dalšího rozvoje a boje nazývá ekonomikou teroru. Je jisté, že AQIM se v oblasti zabydluje a buduje si tak silnou základnu k případným akcím v regionu i mimo něj.

290 HARMON, Stephen. From GSPC to AQIM: The Evolution of an Algerian Islamist Terrorist Group into an Al-Qa'ida Affiliate.(online). *Concerned Africa Scholarchip* N°85 - Spring 2010 s. 19

291 NAPOLEONI, Loretta. *Teror s.r.o.* Praha : Metafora, 2007. 518 s.

Závěr

Severovýchodní Afrika a Francie spolu udržovaly vzájemné kontakty celá století a s počátkem 21. století se tyto kontakty znovu prohlubují. Vztahy během posledních dvou století se ukázaly jako určující pro současný stav vzájemných vztahů. Nejdůležitějším bodem vzájemných vztahů Francie a severoafrických zemí byl zcela jistě kolonialismus. Francouzská koloniální expanze během 19. a první poloviny 20. století zcela zásadně formovala vztah k zemím regionu a měla také značný přesah do postkoloniálního období.

Forma francouzského kolonialismu, který se vyznačoval především silnou centralizací a byl podložen teorií o civilizační úloze Francie v koloniích (*mission civilisatrice*), pak měl zcela zásadní dopad na obyvatelstvo kolonizovaných zemí, a to ve všech aspektech jejich života. Tato koncepce, ať byla jakkoliv destruktivní pro domorodou společnost a její kulturu, měla také své pozitivní vlivy, byť jsou ne vždy vnímány. Jako pozitivní by se dalo považovat rozšíření francouzštiny na území kolonií, která umožnila snadnější kontakt jak mezi kolonisty, koloniální správou a původním obyvatelstvem, tak následně usnadnila migraci obyvatel z kolonizovaných území do Francie a kulturní výměnu mezi koloniemi a mateřskou zemí. Francie také umožnila ekonomické pozvednutí kolonií a rozvoj průmyslu v těchto dosud v naprosté většině zemědělských zemí.

Kolonie byly pro Francii velice důležité a zejména její severoafrické državy v čele s Alžírskem, které bylo považováno za obdobu britské Indie. Důležitost těchto území se plně projevila už za První světové války, kdy se kolonie staly zásobárnou potravin, surovin a vojáků pro devastovanou francouzskou válečnou mašinerii. Tento stav se opakoval za dalších 20 let během Druhé světové války. Právě Druhá světová válka měla enormní dopad na Francii a její kolonie a také na kolonialismus jako systém. Porážka Francie roku 1940, značný vliv profašistických sil mezi kolonisty zejména v Alžírsku, a nová politika dvou velmocí vzešlých z války jako vítězové, do značné míry určovala budoucí směřování jak Francie tak jejích kolonií. Kolaps koloniální mocnosti během války jen podpořil snahu domácích nacionalistů v boji za nezávislost. USA i Sovětský svaz byly zásadně pro konec koloniálních říší a jejich podpora různým protikoloniálním hnutím ve třetím světě se ukázala jako klíčová. Zatímco Sovětský svaz v čele východní bloku hlásal ideály rovnostářství a svobody pod záštitou socialismu a komunismu, Západ v čele se Spojenými státy svůj protikoloniální postoj postavil za svobodě, liberalismu a demokracii. Bylo jasné, že kolonialismus je mrtev a je jen otázkou kdy se systém zhroutí.

Konec kolonialismu přišel pro Tunisko a Maroko relativně brzo už během 50. let 20. století a byl to přechod poměrně poklidný s minimálními ztrátami na životech. Podobný přerod zažila Mauritanie v 60. letech. Nejhuře se s dekolonizací muselo potýkat Alžírsko, jenž bylo pro Francii doslova drahokamem v její koloniální říši. Velký počet přistěhovalců z Evropy, s tím spojený status Alžírska jako integrální součásti Francie ve spojení s ekonomickými zájmy vedly ke krvavé válce. Alžírští nacionalisté posílení o debakl francouzské armády u vietnamského Bien Bien Phu roku 1956 se vrhli do bezhlavého boje za nezávislost. U alžírského případu je nesmírně zajímavé, že celý konflikt má na svědomí jen pouhých devět mužů, známých jako *neuf historique*, kteří se rozhodli pro radikální akci. Tato malá skupinka rozpoutala jeden z nejhorších a nejkrvavějších konfliktů od konce Druhé světové války.

Pro Francii se válka v Alžírsku stala zlomovým momentem. Její politická reprezentace nedokázala najít řešení konfliktu a situace dospěla až k lidovým bouřím. Ty do čela země vynesly francouzského hrdinu Druhé světové války, generála Charlese de Gaulla. Tento voják a politik dokázal provést reformu politického systému země nastolením V. Republiky a položil také základy francouzské politiky vůči bývalým koloniím. De Gaulle byl přesvědčen, že Francie má stále právo na své velmocenské postavení a jeho prioritou bylo ho udržet a posílit. Po roztržce se Spojenými státy a SSSR během Suezské krize roku 1956 se rozhodl pro novou koncepci zahraniční politiky, kterou začal realizovat jakmile se dostal roku 1958 k moci. De Gaulleova zahraniční politika vycházela z jistého pocitu francouzské jedinečnosti. Francie se měla nadále prezentovat jako alternativní možnost před USA nebo SSSR. Tato politika však musela projít křtem ohněm, a tím byla Alžírská válka. De Gaulle si uvědomoval, že konflikt došel do bodu zlomu a francouzské vítězství nebylo politicky reálné. V tu chvíli mu šlo, o to aby Francie odešla pokud to situace dovolí jako co nejmíň pokořená a aby si zajistila exkluzivní vztahy jak s budoucím nezávislým Alžírskem, tak všemi bývalými koloniemi. De Gaullovy snahy komplikovala opozice z řad osadníků, kteří si dělali nároky na Alžírsko, také francouzská armáda, která povzbuzena vojenskými úspěchy odmítala jednání s rebely a samotná FLN povzbuzená podporou ze zahraničí se také odmítla rozhovory. K jednáním nakonec došlo, ale nedá se říci, že by de Gaullova zahraniční koncepce v alžírském případě uspěla. Po uzavření Evianských dohod roku 1962 a následném odchodu Francie ze Alžírska postupně dochází k oslabování vlivu Francie v této zemi. Alžírsko se vydalo socialistickou cestou a Francie ve snaze udržet si ekonomické výhody vyjednané v Evianu ustupovala ze svých

mocenských ambicí v Alžírsku.

V Tunisku a Maroku byla situace zcela jiná. Obě země se sice postavily francouzskému kolonialismu na odpor, ale jakmile dosáhly nezávislosti, spolupráce s Francií pro ně byla zásadní. Tunisko sice v 60. letech prodělalo pokus o socialismus, ale ten skončil neúspěchem a země si zachovala prozápadní postoje. Francie se v Tunisku posazovala také mocensky díky své vojenské základně v Bizertě. Francouzská politika vůči této zemi byla konstantní, i když z počátku byly vztahy mezi komplikované Alžírskou válkou. FLN využívala během války Tunisko jako zahraniční základnu pro svá vojska a Francie tyto aktivity nelibě nesla. Po nevydařeném Bizertském incidentu se vztahy obou zemí ještě zhoršily, ale po konci alžírské války se začaly zlepšovat. Francie měla v Tunisku ekonomické zájmy a díky nim si v zemi stále udržovala vliv.

Maroko na rozdíl od Tuniska bylo daleko více zainteresováno do studenoválečného soupeření mocností, z něhož dokázalo těžit. Marocká politika v Západní Sahaře byla podporována z Moskvy. Díky své významné geografické poloze na hranici Atlantiku, Středozemního moře, Evropy a Afriky se o Maroko zajímaly také Spojené státy, které měly v zemi vojenské základny. Francie si v Maroku uchovala vliv zejména díky ekonomickým vazbám. Významná byla také komunita marockých přistěhovalců v Francii, díky níž obě země měly i dobré neoficiální mimovládní vztahy. Jak už jsem uvedl pro marockou politiku byl zásadní konflikt s Frontou POLISARIO v Západní Sahaře, kterou si Maroko nárokovalo a nárokuje dodnes. Stejně tak si Maroko dělalo nároky na území Mauritánie, kterou považovalo za historické své. Tento konflikt nakonec ukončilo uznání mauritánské nezávislosti roku 1969.

Mauritánie je celkově nejméně politicky významnou zemí ze všech čtyř o které jsem se zajímal. Je to dáno jednak množstvím obyvatel, geograficky a ekonomicky. O to silnější vazby má tato bývalá kolonie na Paříž, který představuje hlavního zahraničního partnera. Mauritánie si prošla díky konfliktu v Západní Sahaře politickými střety jak na domácí tak zahraniční půdě. Zejména vztahy z Marokem tento konflikt značně komplikoval. Když Mauritánie podepsala roku 1979 příměří s Frontou POLISARIO, tak de facto uznala nezávislost Západní Sahary a zkomplikovala tak marockou politiku na tomto území. Tento krok jasně ukázal na slabost mauritánské armády a vedl k vnitřním bojům o moc, které vyvrcholily vojenským převratem a dlouhodobou politikou nestabilitou.

Francouzská politika během studené války vůči bývalým koloniím byla založena zejména na ekonomické a kulturní spolupráci. Francouzský model alternativy k USA a

SSSR sice v Alžírsku neuspěl, ale v Maroku, Tunisku a Mauritanii byl poměrně úspěšný. Od 80. let Francie začíná klást stále větší důraz na lidské práva a kulturní spolupráci ve snaze posílit frankofonní oblasti na úkor expandující anglofonní kultuře.

Zlom pro Francouzskou politiku přichází z koncem Studené války, rozpadem Sovětského svazu a projevuje se zásadně v roce 1994, kdy se zásadně mění její priority. Francie na jednu stranu ustupuje ze své někdy i dosti intervencionistické politiky v Africe a odmítá nadále hrát afrického policistu. Ustupuje od své mocenské politiky a daleko více sází na soft-power. Na druhou stranu díky EU se začíná v některých zemích angažovat daleko intenzivněji. Zejména v severozápadní Africe je tento trend daleko zřetelnější neboť Francie zde má stále silný vliv a stojí v centru evropské politiky k těmto zemím. Severozápadní Afrika se pro EU i Francii stává stále důležitější. Díky svým surovinovým zdrojům, zejména ropě a plynu, je toto území nesmírně důležité. Francie tak posiluje svou roli v ve vztahu Evropy s těmito zeměmi. Je to přirozený stav, neboť Francie má z celé Evropy nejdelší kontakty z těmito zeměmi, jak politické tak kulturní.

Spolupráce mezi Francií a Evropou na jedné straně a severoafrickými zeměmi na straně druhé však není bezproblémová. Evropa se musí potýkat s několika významnými hrozbami ze severní Afriky. Nejviditelnější je problém nelegálních migrantů mířících z Afriky do Evropy. V jihoevropských zemích se migranti z Afriky objevují již od 60. let, ale jejich počet stále narůstá. Zejména Francie a Španělsko jsou zasaženy nejvíce. Velký počet nelegálních migrantů však nezatěžuje jen Evropské země. Samotné země severozápadní Afriky musí obdobné problémy jak Evropa. Tyto země však nejsou konečnými destinacemi pro imigranty, ale pouze přestupní stanicí na cestě na sever. To však jejich problémy nijak nezjednodušuje, neboť v se v těchto zemích hromadí nelegální přistěhovalci co čekají než se jim naskytne příležitost k cestě na sever. Francie a EU proto aktivně spolupracují ze severoafrickými zeměmi na omezení migrace z Afriky na sever.

Dalším významným problémem je terorismus. S terorismem mají země severozápadní Afriky značné zkušenosti. Zejména Alžírsko, které zažilo teroristické útoky už během války o nezávislost, tak zejména během občanské války v 90. letech 20. století. Také Maroko v rámci boje s Frontou POLISARIO má s terorismem určité zkušenosti. V současné době se teroristická hrozba stává daleko vážnější ve vztahu s mezinárodním islamistickým terorismem zastoupeným v této oblasti Al-Káidou v islámském Maghrebu (AQIM). Tato skupina radikálních islamistů má napojení na další teroristické organizace a představuje tak hrozbu pro celý region i pro Evropu a Francii.

Jak lze tedy shrnout politiku Francie vůči svým bývalým koloniím? Francouzská zahraniční politika vůči koloniím byla zformována za vlády Charlese de Gaulla a z počátku se musela vypořádávat s Alžírským konfliktem a jeho následky. Francie se pokusila profilovat se jako alternativní mocnost k USA a Sovětskému svazu, což se jí do jisté míry, zejména v Africe podařilo a nadále si udržela významnou pozici. Její zájmy jsou primárně ekonomické a paternalistické v některých zemích je její politika natolik úspěšná a agresivní, že se může hovořit až o nekolonialismu.

Po konci studené války je vidět značný ústup od zásahů ve prospěch jejich zájmů v Africe a celkově se dá říci, že Francie v 90. letech tápe a hledá své pozice. Na jednu stranu se z Afriky stahuje, na druhou se daleko více zaměřuje na evropskou politiku vůči Africe a postupně v této oblasti získává velmi významné postavení. S přelomem století se její angažovanost začíná zvyšovat a Francie se velice aktivně zapojuje do Afrického dění. Toto oživení bych přikládal zejména bezpečnostním hrozbám, kterým musí země čelit. Jedná se primárně o nelegální přistěhovalce a terorismus.

Francouzská zahraniční politika v severozápadní Africe se dle mého názoru bude daleko více propojovat s evropskou, neboť Francie má k těmto zemím z Evropy neblíže. Také bude její politika daleko aktivnější. To bylo vidět například během tzv. Arabského jara, kdy se postavila za protestující a dokonce byla jedním z iniciátorů zásahu proti kaddáfího režimu v Libyi. Stejně tak v době psaní této práce v dubnu 2013, Francie vede rozsáhlou vojenskou kampaň v Mali proti příslušníkům AQIM. Ekonomické zájmy v dotčených zemích také nikoho nenechávají na pochybách, že Francie jedná čistě s úmyslem chránit svobodu a demokracii. Francouzskou politiku proto vidím jako poměrně kontinuální. Ve studené válce bylo hlavní udržet vztahy s koloniemi a získat ekonomický vliv. V 90. letech je viditelný ústup z hard-power, větší zaměření na kulturu, lidská práva a ekonomiku, ale s rostoucími bezpečnostními hrozbami se Francie pomalu navrácí ke své dřívější tvrdší politice a evidentně se nebojí vojenských zásahů, když je to nutné. Stěžejní stále zůstávají ekonomické zájmy a bezpečnost. Má prvotní hypotéza, že se francouzská politika v 90. letech změnila se potvrdila, ale na druhou stranu na konci 90. let je vidět opětovný návrat k tvrdší paternalistické politice známé z dob Studené války. Období 90. let hodnotím spíše jako chvilkový ústup od konstantní politiky způsobený jednak ekonomickými problémy, ale dle mého názoru zejména jakousi euforií po konci studené války, které zasáhla celý Západ.

Přílohy

Příloha 1 - Nárůst obyvatel Alžírsko s. 64

Příloha 2 – tabulka počtu migrantů z Maghribu v zemích OECD s. 65

Příloha 3 - mapa Maghribu a Sahelu s. 66

Příloha 4 – mapa Tuniska s. 67

Příloha 5 – mapa Alžírsko s. 68

Příloha 6 – mapa Maroka s. 69

Příloha 7 – mapa Západní Sahary s. 70

Příloha 8 – mapa Mauritánie s. 71

Příloha 1 - Nárůst obyvatel Alžírsko

ROK	OBYVATELÉ CELKEM	EVROPANÉ	MUSLIMOVÉ
1921	5804000	791000	5013000
1926	6064000	833000	5231000
1931	6553000	882000	5671000
1936	7234000	946000	6288000
1948	8681000	922000	7759000
1954	9529000	984000	8545000

zdroj: Ageron, Charles-Robert, Histoire de l'Algérie contemporaine, Tome II., převzato z Alžírsko stručná historie států.

Příloha 2 – tabulka počtu migrantů z Maghribu v zemích OECD

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Alžírsko	23 547	28 393	35 761	39 481	41 459	38 275	41 069	38 055	36 588
Maroko	103 181	104 627	116 204	90 109	144 650	135 485	132 430	154 565	127 464
Tunisko	16 605	18 177	20 698	14 273	20 026	17 329	17 144	18 912	12 410

zdroj: Stats.oecd.org, převzato z MOHSEN-FINAN, Khadija: Le Maghreb dans les relations internationales. s. 74

Příloha 3 - mapa Maghribu a Sahelu

Maghreb and Sahel

791663AI (G00624) 8-10

zdroj: www.loc.gov/

Příloha 4 - mapa Tuniska

zdroj: www.mapsofworld.com

Příloha 6 – mapa Maroka

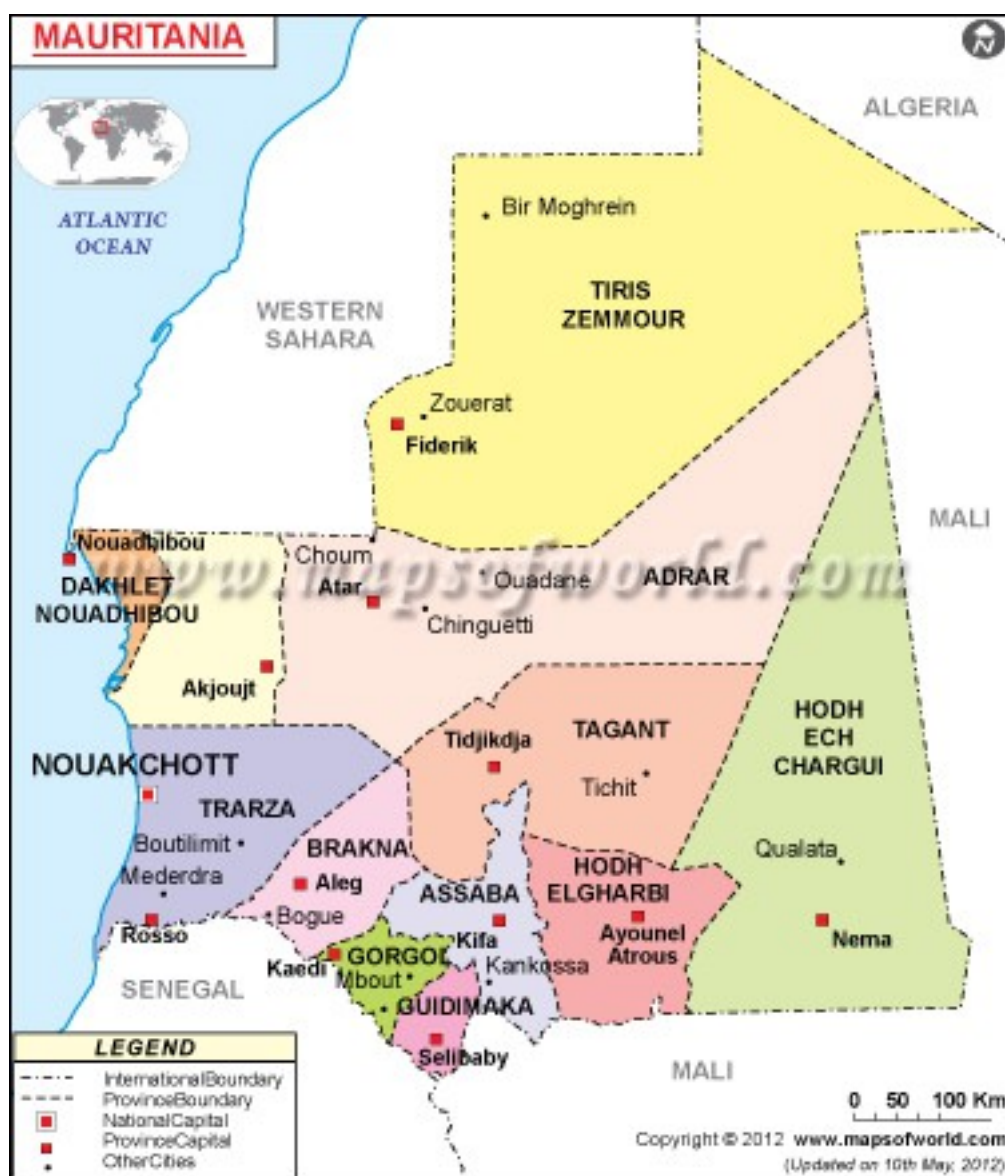
zdroj: www.mapsofworld.com

Příloha 7 – mapa Západní Sahary

zdroj: www.mapsofworld.com

Příloha 8 – mapa Mauritánie

zdroj: www.mapsofworld.com

Zdroje

- AUSSARESSES, gen. Paul. *The Battle of the Casbah: Terrorism and Counterterrorism in Algeria 1955-1957*. New York : Enigma Books, 2006. 185 s.
- BAHBOUH, Charif. *Tunisko*. Brandýs nad Labem : Dar Ibn Rushd, 2010. 104 s.
- BARŠA, Pavel-CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*. Praha : Portál, 2008. 559 s.
- BERÁNEK, Zdeněk. *Alžírsko – Stručná historie států*. Praha : Libri, 2007. 181 s.
- BROWN, Leon Carl, ed. *Diplomacy in the Middle East the international relations of regional and outside powers*. London : I.B.Tauris & Co Ltd., 2004. 365 s.
- ČEJKA, Marek. *Encyklopedie blízkovýchodního terorismu*. Brno: Barrister &Principal, 2007, 223 s.
- EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha : Ministerstvo obrany ČR – Agentura vojenských informací a služeb. 2006. 303 s.
- Encyklopedie Světový terorismus*. Praha : Svojtka & Co., 2001. 536 s.
- FANON, Frantz. *Černá kůže, bílé masky*. Praha : Tranzit.cz, 2011. 192 s.
- FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. Praha : NLN, 2006, 692 s.
- Francouzská severní Afrika: příručka pro zahraniční obchodu*. Praha : Ministerstvo národního obchodu, 1949. 112 s.
- GAFFNEY, Gaffney: *Political Leadership in France From Charles de Gaulle to Nicolas Sarkozy*. New York : Palgrave Macmillan, 2010. 258 s.
- GALULA, David. *Pacification in Algeria, 1956-1958*. Santa Monica : Rand Corporation. 2006, 324 s. Dostupný také z WWW: <<http://www.rand.org/pubs/monographs/MG478-1/index.html>>.
- GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu*. Praha : Karolinum, 2007. 229 s.
- GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha : Karolinum, 1999. 427 s.
- GOUNIN, Yves: *La France en Afrique*. Bruxelles, De Boeck, 2009, 192 s.
- HORNE, Alistair. *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962*. New York : NYRB Classics, 2006.
- HRBEK, Ivan. *Dějiny Afriky, II*. Praha : Svoboda, 1966. 654 s.
- CHALUPA, Jiří. *Španělsko - Stručná historie států*. Praha : Libri, 2005. 220 s.
- KROPÁČE, Luboš. *Súfismus. Dějiny islámské mystiky*. Praha : Vyšehrad, 2008. 344 s.

- LACINA, Karel, et al. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha : Svoboda, 1987. 822 s.
- LESSER, Ian O. *Security in North Africa*. Santa Monica : Rand Corporation, 1993. 76 s.
- LOOMBA, Ania. *Colonialism/Postcolonialism*. New York : Routledge, 2005. 251 s.
- MacQUEEN, Norrie: *Colonialism*. Harlow : Pearson Education Limited, 2007. 198 s. 2007.
- McLEOD, John: *Beginning-Postcolonialism*. Manchester : Manchester University Press, 2000. 267 s.
- MOHSEN-FINAN, Khadija: *Le Maghreb dans les relations internationales*. Paris, CRNS, 2011, 336 s.
- NAPOLEONI, Loretta. *Teror s.r.o.* Praha : Metafora, 2007. 518 s.
- NUENLIST, Christian: *Globalizing de Gaulle International Perspectives on French Foreign Policies, 1958-1969*. The Harvard Cold War Studies, 2010. 318 s.
- Postkoloniální myšlení II*. Vít HAVRÁNEK, ed. Praha: Tranzit.cz, 2011. 264 s.
- ORT, Alexandr. *Francouzská koloniální politika po 2. světové válce*. Praha : Academia, 1968. 424 s.
- SAID, Edward W. *Orientalismus. Západní koncepce Orientu*. Praha : Paseka, 2008. 464 s.
- SHULZE, Reinhard. *Dějiny islámského světa ve 20. století*. Brno : Atlantis, 2007. 448 s.
- STORA, Benjamin. *Appelés en guerre d'Algérie*. Paris : Gallimard, 1997. 128 s.
- SUMMERS, Jan; VAUVILLIER, Francois. *Francouzská armáda 1939-1945*. Brno : Computer Press, 2008. 104 s.
- TOMALOVÁ, Eliška: *Kulturní diplomacie: francouzská zkušenost*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2008. 128 s
- ZÍDEK, Petr. *Československo a francouzská Afrika 1948-68*. Praha : Libri, 2006.

Internetové zdroje

- FARELL, Ronan. *Al-Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM): Challenges from North Africa*. [online]. 2012, 05, 02 [cit. 2013-04-18]. Dostupný z WWW: <http://www.consultancyafrica.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1007:al-qaeda-in-the-islamic-maghreb-aqim-challenges-from-north-africa-&catid=60:conflict-terrorism-discussion-papers&Itemid=265>
- HARMON, Stephen. From GSPC to AQIM: The Evolution of an Algerian Islamist Terrorist

Group into an Al-Qa'ida Affiliate.(online). Concerned Africa Scholarchip N°85 - Spring 2010
29 s. [cit. 2013-04-18] dostupné z WWW:

<<http://concernedafricascholars.org/docs/bulletin85harmon.pdf> >

SUTTON, Keith. Army Administration Tensions over Algeria's Centres de Regroupement, 1954-1962 . British Journal of Middle Eastern Studies [online]. 1999, 26, 2, [cit. 2013-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/195925> >

http://fr.wikipedia.org/wiki/France_d'outre-mer [cit. 2013-04-22]

<http://www.outre-mer.gouv.fr/> [cit. 2013-04-16]

Evropský pakt o přistěhovalectví a azylu.

<http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/jl0038_cs.htm> [cit. 2013-04-20]

FRONTEX <<http://www.frontex.europa.eu/>> [cit. 2013-04-20]

<http://www.loc.gov/item/2010593832> [cit. 2013-04-26]

<http://www.mapsofworld.com> [cit. 2013-04-26]

<http://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/gign/> [cit. 2013-04-20]

Résumé

This text describes french politics in former french colonies in north-western Africa (Tunisia, Algeria, Marocco and Mauritania), from beginning of colonialism in this region in 19th century to the end of 20th century. Special emphasis is placed on events from the end of the colonialism in 1950s and 1960s to the and of 20th century.

Main part of the text si concerned on french post-colonial politics in current countries during Cold war and after it. The author describes process of forming french post-colonial politics during period of general Charles de Gaulle presidency, who started new french politics to third world and created new doctrine of french foreign policy. France was also involved in the Cold war struggle and the author shows how was the impact of this conflict in former french colonies.

After the and of Cold war the geopolitics changed and France has to reacted to new political situation and has to adapt its foreign politics. France has also act as a member of EU a start to coordinate its politics with partners in Europe. At the end of the text the author mention new threats in the region, especially problems of illegal immigrants and terrorism in north-western Africa.